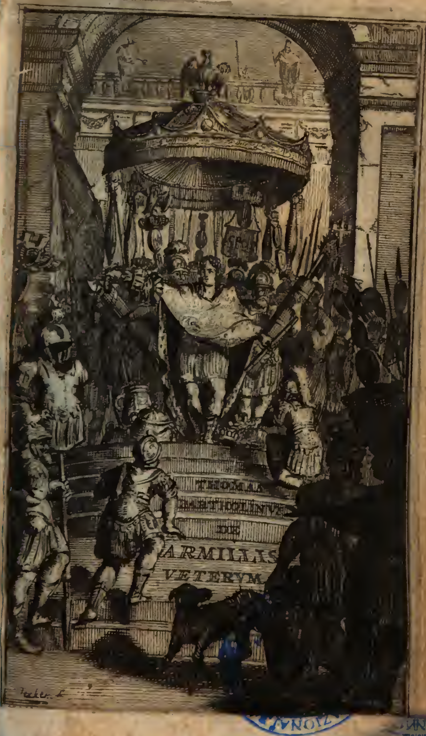

DE
ARMILLIS
VETERVM

1

THOMÆ BARTHOLINI
DE
ARMILLIS VETERUM SCHEDION.

Accessit

OLAI WORMII

DE

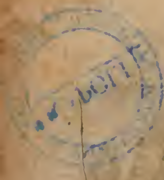
AUREO CORNU DANICO

ad *Licetum* Responsio.

Editio novissima, figuris aeneis illustrata.

AMSTELODAMI,
Sumptibus HENRICI WETSTENII.
M DC LXXVI.

Viro

Clarissimo & Celeberrimo

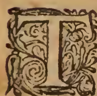
D. D. WILHELMO

WORMIO,

Bibliothecario Regio, in Regia Academia Hafniensi Medicinæ Professori meritissimo, Amico & Fautori suo S. D.

CASPARUS BARTHOLINUS

TH. F.

Vum advocavi nomen, Vir inclute, in causa non domestica, sed publica Antiquitatis, cujus Te Genium meritò compello. Non aliàs meliorem

experta ſortem altius caput extulit res Antiquaria, quam ſub b. m. Parente Tuo Olao Wormio, *quo orbis Antiquarius, ejus humeris fultus, majorem non vidit. Quin Tu igitur, hanc Antiquitatis, quam Tibi conſecro, teſſeram accipe, qui his ſacris innutritus es, & in quem ut Paternæ virtutes omnes, ita Antiquitatis multifariæ incredibilis peritia migravit. Non injuſtam hujus debiti mei cauſam agnoſces, ſi ſingula capaci animo conſideraveris. Non mea ſunt quæ hic cernis; nam illa ex merito Ipſe repetere potes, cui jure debentur. ARMILLÆ ſunt à Parente meo ex omni Antiquitate quondam adornatæ, & ex inſtructiſſimo Antiquitatis Danicæ penu Patris Tui illuſtratæ, cujus de* Aureo Cornu *ad* F. Licetum *Reſponſio, veluti purpuræ præclara lacinia, annectitur.*

tur. Tu ipſe eandem, quam Pater Tuus excoluit, cum Parente meo ſervas amicitiam, & in me derivare non dedignaris, quamvis immerentem, mereri tamen pro virili laborantem. Quare per me, quem tam ſingulari affectu ſemper proſecutus es, in ſinum Tuum involat hæc Antiquitas, non aliàs parem vel Fautorem vel cultorem habitura. Tuum eſt Antiquitatem, ejuſque interpretes, eâ fovere benevolentiâ, quâ tota tua Familia aſſuevit. Et Tu, qui hæc & majora erudito pectore condita ſervas, hic habes in quo innatum illum literarum amorem & benemerendi ſtudium, quæ ab incunabulis didiciſti, oſtendas. Parva quidem hæc ſunt, fateor, ſi merita Tua, quæ longè ſuperant, conſiderem, ſed ſi amicum offerentis animum ad normam exacti judicii, ut omnia ſoles, revocaveris,

comperies majora nec Te optare, nec me largiri posse. Animum velim, non libellum, animi testimonium, consideres, nam illum non jam tibi primum dedico, quippe qui dudum non uno nomine Tuus est. Vale, Familiæ decus, Academiæ Patriæ lumen, Literatorum & favor & stupor, Amicorum delitium, & mihi, inter illos numerando, quô in Patria cœpisti amore, etiam extra Patriam porrò fave.

Lugduni Batavorum Calend. Martii
ANNO MDCLXXV.

CASP.

CASP. BARTHOLINVS TH. F. LECTORI S.

D prœlum ſyntagma *de Inauribus* paraveram, cum in Schedion *Patris* mei *de Armillis* commodè incidi, quod ex intima Antiquitate olim concinnatum, ſed exinde progreſſu temporis parum detritum & jam orbi erudito deſideratum, reſumſi, atque, non invito Parente, novum & illuſtriorem reddidi habitum. Id præcipuè egi ut plurima ſubjectis iconibus illuſtrarem, quæ aliàs, hoc adminiculo deſtituta, ex ingenio fingerentur. *Olai Wormii* ad *Licetum* de *Aureo Cornu* reſponſioni, ut hujus occaſionem indice digito Lectori monſtrarem, ipſius

Cornu breviſſimam hiſtoriam & figuram ſubjunxi, cum Eruditorum Iudiciis. Tu, Lector, Vale, & huic atque aliis conatibus noſtris fave.

THO-

THOMAS BARTHOLINVS

ANTIQVITATVM

Studiosis S. D.

Vos enim animus est compellare. Reliquos in præsentia non alloquar, qui præter fumantes recenti foco ollas sapere non volunt: Amant illi solum quod præsenti splendore & odore oculos naresque ferit, & novitate ducti quæ superior transmisit ætas, ut aliena ab ingenio & tempore, ad majores suos relegant. Adeò puerili vultu inductos novis coloribus parietes admirantur, ut nisi nudius tertius picta videre nec velint, nec possint. Horum sanè ferri non debet insania, quia alios velut pestilenti sidere inficit. Non enim intra ludicra subsistunt, sed secum majorum momenta trahunt. Priscam fidem aver-

 saturi,

ſaturi, dum novam faciem mente lubrica haud indignam induunt, facilè antiquorum veſtigia declinant. Meo judicio, ſi veteribus par precium ponerent novitii illi bonorum cenſores, mores quoque eſſent mutaturi ad ignobilis genii ductum malè formatos. Commodius tamen ex ſe vivunt, quam ſi conſtanti majorum imitatione firmarent animum, quos ideò obducta rugis fronte torvi aſpiciunt, quod meliora ſe invitis ad noſtram ætatem tranſmiſerint exempla. Hæc autem, ne neſciatis, in hominum iſtorum contemptum ex armillis *priſcorum levi in ſpeciem argumento paucis pagellis viſus ſum oſtendiſſe potius, quam induxiſſe. Quis enim ex tenuiſſimo armillarum genere ſibi patiatur perſuaderi, plus in leviſſimis antiquos, quam nos in graviſſimis habuiſſe conſilii. Fingimus novitiorum candidati*

pru-

prudentiæ ampullas ſic ſevero ſatis vultu, & planè cordata ſapientia fruſtillatim velut per oſtia colligimus mores, quum tantum arcanorum apparatum ſuſpenſis levi brachio armillis majorum Manes irrideant. Armillæ veteribus ornamentum erant, nunc deformitatis plerumque indicium apud eos qui ſordido genio mentis nunquam nævos ſunt depoſituri. Gratæ eandem memoriæ teſſeram ad meritorum ſilentium traducunt plures, ut dum amicitiæ ſigna in manibus geſtant, ad ejuſdem incitentur oblivionem. Virtutis rerumque fortiter olim geſtarum præmium cenſebantur. Nunc mutato uſu plures ambiunt armillas geſtantque quàm merentur, & honos ſpecioſo titulo, ut malè facta puniantur, nihil agentibus ſplendidè defertur. Ita deperdita eſt ea temporum priſcorum felicitas, ubi

ubi cuncta ex meritis pensantur. Vnicum ex antiquorum sordibus in forum nostrum deduximus, ut inter luxus instrumenta erectorum pectorum abutamur mercibus. Omnia ex propria libidine, ex publica utilitate nihil, parum ex recti verique metimur conscientia, &, quod caput rei est, ad platanum armillas suspendimus, ne cuiquam sit volupe bonum esse. Sic dum antiquitatem refugiunt, inscii, sed diverso animo, eandem amplectuntur. Vos verò, sinceræ Antiquitatis alumni, quos hujus opusculi optavi mihi Lectores, quid ad Rempubl. literariam hinc emergat utilitatis, me tacente, non ignorabitis, si quidem apud vos estis. Videor quidem operam quibusdam lusisse, quod rem lapsu temporum detritam, nostrisque jam seminis satis usitatam, laxiori calamo extenderim.

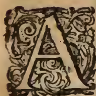
rim. Ingenuè fatebor ; (nam apud amicos loquor) operum, quæ pollice hactenus pressi, vilissimum jure suo censebitur hoc Schediasma. Quid inde periculi? ideone cælum ruet? talia professò debentur temporibus nostris, ubi id nimium mihi videtur, quod nihil est: Verum enimverò vos Antiquarios compello, non minori loco reponendas armillas, brachiorum decora, quam anulos, solius digiti circulos, in quibus maxima ingenia Kirchmanni, Longi, Kentmanni, Liceti *laboriosâ desudarunt industriâ, & adhuc eruditus* Francisci Bernardini Ferrarii *Doctoris Ambrosiani occupatur calamus. Quorum ingenium & eruditionem quanquam hac ætate nondum sim assequutus, succincto tamen opere in transcursu monstravi, quantum rudis in re exili & à nemine hactenus tentatâ valeat*

au-

audeatque ad ſperatam æternitatem penna. Fructum ſanè laboris præſenti rerum noſtrarum ſtatu perdidiſſe ſuſpicarer, ſi vel majus minimo, vel tritius rariſſimo tractaſſem argumentum. Valete, mi homines, quicunque eſtis, & me ſi non Antiquarium, antiqua tamen animi conſtantia perennem, quem non ſemel ex lectis noviſtis, porro, ſi mereor, amate; ſin minus, liceat & vobis gratis me odiſſe.

TH. BARTHOLINI DE ARMILLIS VETERUM Schedion.

§. I. *Varia Armillæ Notio & Etymologia.*

A Rmillas ab armis dictas auctor eſt *Feſtus*: *Armillas ex auro, quas Viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas eſſe exiſtimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. Vnde arma ab his dependentia ſunt vocata.* Ab eadem origine affine *armillum* dependet, vas vinarium in ſacris, dictum, eodem teſte, quod *armo id eſt humero deportetur.* Ut & *armile*, inſidiarum dolique

Armillæ unde dictæ?

Armillam, vas vinarium.

theca. Non tamen erraſſe credo *Philippum Beroaldum*, qui ab *armis* deduxit, ſeu inſtrumentis rerum omnium; quia & arma armo ſuſpenduntur, & ab armo armorum fluxit appellatio. Idem ergò *armile* & *armillum*, ſi ortum ſpectemus. Vnde quo jure *Janus Douſa* apud *Apulejum* reſcripſerit *armillum*, equidem ignoro. Ita autem *Apulejus* Libro VI. Metamorph. *Interea Cupido amore nimio pereſus, & ægra facie matris ſuæ repentinam ſobrietatem pertimeſcens, ad armile redit.* Vbi *ad armillum redire*, non eſt conſueta potandi vaſa, ſed dolos ſuos & arma repetere. Quod clarius infra idem *Madaurenſis* Lib. IX. *Tamen altius commota atque exaſperata ad armillum revertit, & ad familiares feminarum artes accenditur.* Vtrobique meo periculo legendum, *ad armile*, quod

Beroaldus vindicatus.

Armilæ, ab armis.

I. Douſa notatus.

Ad armillum redire, quid?

quod Codices *Florentinus* & *Palatinus* videntur innuere, qui *armilem* præferunt. Vel si *armillum* mavis, noli alio sensu *Nonium Marcellum* interpretari: *Armillum. Lucilius* Satyra XXVIII:

Hinc ad me, hinc licet anus
rursum ad armillum.

secus quam Eruditis quibusdam placuit. Quanquam de vase vinario frequentior appellatio apud *Varronem* de Vita Populi Romani. Lib. I. *Item armillum quod est urceoli genus vinarii.* Consentiunt *Glossæ* Isidori: *Armillum crater, vas vinarium.* Vt enim vasa humeris, ita armillæ quoque ornatus gratia appenduntur. Transiit tamen ad alia hujus nominis usus tracta à vulgatis similitudine. Nam *armillas* Mathematici habent in Sphæra *armillari*, & *armillæ* anuli olim ferrei erant cavati, in quibus Armillæ in sphæra armillari.

bus vertebant vertibula. *Germanis* Pannen / monente *Hadriano Iunio*, & *Antonio Popma* cap. XI. de Instr. fundi. Quod à *Vitruvio* mutuati sunt Lib. X. Architect. cap. VI. de Ctesiphontis invento onera Levandi: *armillas in materia ad Chodaces circundandos infixit, chodaces autem in armillis inclusi, liberam habuerunt versationem tantam, uti cum boves ducerent subjuncti, scapi versando in chodacibus & armillis sine fine volverentur.* Chodaces seu *Cnodaces* sunt ferreæ rotundæ, per quas in *armillis* scapi aut axes, etiam torni, versantur. *Armillæ* verò sunt circuli ferrei & veluti umbilici in arrectariis aut transversariis, ut rectè *Philander* explicat in Commento. *Spinter* caduceatorum in ejusdem *armillæ* venit nomenclaturam *Budæo*. Vnde postas *armillatos* cursores appellat,

Armillæ, annuli ferrei cavati in quibus vertebant vertibula.

Chodaces seu Cnodaces quid?

Spinter Caduceatorum.

Cursores armillati.

pellat, partim, ut conjicio, ob insigne quod præferunt, partim, quia *armillæ* instar ab armo dependet. Propiori *spinteris* notione ad fibulam vel armillam reflectit *Priscianus* Lib. V. Apud *Festum* quoque *spinter armillæ genus. Spatalium* apud *Plinium* & *Tertullianum* occurrit pro feminarum *brachiali*, de quo inter sese litigant Critici, an *spathalium*, vel *spatalium* legendum, quum Græci σπατάλιον vocent. Quanquam aliter sentiat *H. Stephanus*; tamen majorem ubique fidem apud me *Cl. Salmasius* meretur, nulli mortalium doctrina secundus. In Manuscripto *Tertulliani* Codice, olim *Agobardi*, nunc Regiæ Bibliothecæ Parisiensis *spatalium* servatur, non *spathalium*, qui litem dirimit pro tanto Viro. Sed vulgatiori vocula *armilla* nuncupatur proprium brachio-

Spinter fibula vel armilla.

Spatalium, feminarum brachiale.

An spathalium vel spatalium legendum?

Armillæ, propriũ brachiorum decus, di-

ctæ & Armeæ. rum decus. *Armeæ* apud *Plautum* Epid. Act. V. sc. 1. Ita enim loco *aureæ* in Manuscripto *Camerarii* & aliis Editionibus e-

Brachile. mendavit *Io. Meursius*. *Brachile* in Lege Salica Tit. xxix. §. 37. *si quis mulieri brachile furaverit*, cxx. *den. qui fac. Sol.* IIIc. *judici.* Nam *brachile* rectè in *Glossario* per Gallicum *Bracelet* ex-

Brachiale. ponit *Lindenbrogius*. *Brachiale Flavio Vopisco* in D. Aureliano,

Brachiónarum. *brachionarium* in Glossario.

Halteres, echini, cnici, armillarum nomina. *Halteres*, *echinos*, *cnicos* aliaque *armillarum* nomina, quæ apud *Cœlium Rhodiginum* Lib. XII. cap. XVIII. Lib. XIV. Lection. Antiquar. cap. IV. reperies tanquam latiores nomenclaturas, hic prætereo sciens. *Isidorus* Lib.

Dextrale. XIX. Originum cap. XXXI. *dextrale* approbat, alii, inter quos *Capitolinus* & *Trebellius Pollio*,

Dextrocheria unde? *Dextrocheria*, à Græco χεὶρ & Latinorum *dextro*. *Dextrario-*

lum

lum apud *Iudith.* cap. x. pro *dex-trali* accepit *Cœlius* Lib. VIII. cap. XIII. Sed à *brachialibus* seu *armillis* loco distinguuntur quem occupant. Ita *Arculphus* Lib. de locis sacris apud magnum *Salmasium* nondum editus videtur voluisse: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, dextrocheria, murenæ, monilia, anuli, capitulares, cingella, irata, baltei, coronæ, imperium ex auro, vel gemmis & ornamenta plurima.* Quod dextras plerunque ornarint, *dextralia* dictæ. Vnde *dextræ* in Manuscriptis quibusdam *Isidori* Codicibus communes Virorum ac feminarum. Eo tamen discrimine separantur, ut monui, & advertit quidem *Lazarus Baysius* elegantissimo de Re Vestiaria Commentariolo, sed non satis ob operis angustiam diduxit. *Brachialia* quippe totum brachii progressum comple-

Dextrariolum pro dextrali.

Dextralia unde?

Inter Brachialia & dextralia discrimen.

ctebantur cum armis, *dextralia* tantum carpum. Quò respiciens *Xenophon* VI. Pæd. inter βραχιόνια & ψέλλια id ponit discriminis, quod ψέλλια sint tantum περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν, licet *Strabo* τὰ ψέλλια & τοῖς καρποῖς & βραχίοσι, latius assignet. Accuratior *Pollux* in Onomastico inter κοσμήματος τῶν καρπῶν numerat τὰ περικάρπια, ψέλλια, χλιδῶνας. Et *Suidas*: ψελίῳ περιοχῇ: τὸ ψέλλιον, κόσμος τῆς χειρός. Περιοχὴ nempe à circuli forma brachium ambientis.

Inter περικάρπια & ψέλλια forma variat.

Quodnam autem inter περικάρπια & ψέλλια intercedat apud *Pollucem* dissidium non liquet. Crederem formam variasse nobis non satis cognitam. ψέλλια certè minus ἀπὸ τῶν περικαρπίων differre videntur, quam χλιδῶνες, quia in Codicibus *Suidæ* nonnullis inter ψέλλια & χλιδῶνας copula intercedit, nulla inter περικάρπια. Vnde ἰσοδυναμοῦντα illa putarim, si

ita

ita visum fuerit Eruditis. Nec enim hic satis sapio. Vtrumque complectitur *Polybius* Lib. 11. voce μανιακῶν, quum περιχειρεῖς tantum ad τὰ ψέλλια, vel, ut aliis placet, ψάλια seu ψέλια, arctaverit. Χλιδῶνες autem meo judicio, vel hoc nomine à *Psellis* differunt, quod & laxiores sint fluentesque unde *armillæ* verius redduntur, & delicatioribus luxuriosisque tantum in usu. Nam à χλιδῇ, *luxu*, *mollitie* derivamus. *Suidas* χλιδῶνες, κόσμοι περὶ τοὺς βραχίονας. *Ornamentum circa brachia.* βραχιόλια quoque dici monet ibidem *Suidas*, quæ in βραχιάλια commutat *I. Drusius* cap. CXXVII. Comm. ad Num. quoniam ab *Aquila* sumpsisse suspicio est, adeoque non χλιδόνας, sed χλιδῶνες, seu χλιδόνες quoque scripsisse. Nec malè. Nam χλιδῶνες invenias à χλιδὼν, & χλιδόνες apud *Suidam*.

ψέλλια, ψάλια seu ψέλια.

χλιδῶνες & ψέλλια quomodo differant.

De quibus *Glossaria* consulat, cui volupe. Eædem *armillæ* Ἀμφίδεες *Hesychio* appellantur, & χέλιοι, & δακτύλιοι, quod in orbem seu brachium seu digitos complectantur. *Varino* pariter ἀμφίδεα sunt τὰ ψέλλια seu βραχιόνια. Vnde *Hippocrati* nostro ἀμφίδιον erat τὸ ἄκρον τοῦ στόματος τῆς μήτρας τὸ ἐν κύκλῳ, *summa uteri osculi extremitas rotunda*, idque ab *armillarum* muliebrium similitudine, monente in Exegesi *Galeno*, quæ *armillæ* ἀμφίδεα dicuntur, ἀπὸ τοῦ περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ καὶ οἷον ἀμφιδεῖν, *quod in orbem circumdent & quasi circumligent*. A quo orbe & βυβάλιον nuncupatur τὸ γυναικὸς μόριον, seu *muliebris natura* teste *Hesychio*, quia σίκυν ἄγριον, seu *cucumerem agrestem* refert apud *Coum*. Βυβάλιον autem inter brachii ornatus recenset *Pollux* & Etymologici Magni *Auctor*. Περιχίρεια anti-

Armillæ Ἀμφίδεες.

ἀμφίδιον, uteri osculi extremitas rotunda.

Armillæ ἀμφίδεα unde dictæ?

Βυβάλιον, ornatus Brachii.

Περι-χειρα,

antiquo loquendi uſu *Viriolæ* nomine ſignabantur, ſeu *viriæ*, pari cum *brachialibus* nota. *Gloſſar. Viriolæ* περιχέρεια, ψέλια. *Idem Viriolæ*, κλάνια, ψέλια: *Viriola*, κλάνιον, ψέλιον. *Albiique*: ψέλιον *Viriola*, *armilla*. Quod *Heſychio* κλάνια, *Suidæ* ſunt κλάρεια, nempe τὰ ψέλλια. *Iſidorus* quondam *Viriolas* dictas vulgo prodidit Lib. XIX. Originum cap. XXXI. idque quia Viris victoriæ cauſa conferebantur. Per diminutionem à *Viria* deductam *Viriolam* probant *Barnabas Briſſonius*, *Calvinus* in Lexico Iuridico *Becmannus* in Orig. De his *Tertullianus* in Pallio Cap. IV. *Vtique ſicut veſtigia cœſtuum Viria occupavit. Ambroſius* quid ſint explicat diſertius cap. IX. lib. de Abrah. *Has virias quæ manum non materiali auro ornarent, ſed ſpirituali actu levarent.* Ex quo loco *Virias* manum diſcimus exornaſſe,

Viriolæ, Viriæ.

Viriolæ quare dictæ.

Viriolæ idem quod armillæ denotant.

ornasse, quemadmodum *Viriolæ*, quas ideò cum *armillis* jungunt Iurisconsulti. *Vlpian.* Leg. xxv. §. x. ff. de auro & argento legato. *Inaures*, *armillæ*, *viriolæ*, *anuli præter signatorios.* Vt mirari satis nequeam *Lazarum Baysium* Virum Doctissimum alioquin, nihil de *Viriolis* apud probatos auctores se invenisse confitentem extremo *libro de Vasculis*, quum id ex *Vlpiano* jam laudato, quem Commentario de Re Vestiaria illustravit, potuerit haurire, ut alios hujus commatis taceam jam nominatos. Labitur non minus eodem contextu, quando de colli ornamento *Viriolas* ex Smaragdo in *Lege de Medico* interpretatur. Diversum enim planè fuit ab his monile, de quo *Iuvenalis* Satyra VI.

Laz. Baysii lapsus.

Viriolæ non colli ornamenta.

Quum virides gemmas collo circumdedit.

Non

Non ex Smaragdi similitudine, quem *viridem lapidem Horatius* nominavit, monile magis dixerit quam si aureum. Quippe ex Smaragdo quoque fiebant *armillæ*, & monilia non rarò ex aliis gemmis, aurove. *Medea* irata apud *Senecam* Act. III. Sc. ult.

Armilla ex Smaragdo.

---- ---- gemmis est & auro
textili
Monile fulgens. ---- ----

Monile ex auro & gemmis.

Juvenalis eadem Satyra:

Quæ nudis longum ostendit cervicibus aurum
Consulit ante Phalas. ---

Nec non *Claudianus* Lib. I. in Rufinum.

--- --- cuicunque monile
Contextum gemmis. --- ---

Quid quod ex Corallio confecta olim sint monilia apud Orientales, more ibidem adhuc servato. Unde in Poëmate Lamico *Abn Ismaelis Tograi* Arabico v. XVIII.

Ex Corallio olim apud Orientales monilia.

Virgines Ædumæorum *rubræ* sunt *monilibus* & *striatis tunicis*, quem locum diligentius Lib. I. *de Luce Animantium* cap. XIX. excussimus. Neque virides solum gemmæ, sed & ignitæ seu fulgurantes, monilia componunt, quo sensu, nisi de auro malis, cepit *Prudentius*:

Colla vel ignitis sincera incingere sertis.

Viriolæ eodem modo dictæ, ac Viriosus.

Viriolæ igitur sive ex Smaragdo, sive auro, brachiorum, non colli erant appendices, à Viris, teste *Isodoro*, ita appellatæ, eodem flexu quo *viriosus Nonio*, & *viriosa Apulejo* Lib. IX. Metamorphos. appetens Viri & libidinosa, loci mulieris *viriosi M. Catoni* de Re Rustica appetentes complexum, quanquam & apud hunc, & istum Lib. VII. Metam. *virosum* legere suaderem: quam *viriosum*, quia utrobique de virulentia & ulcere est sermo.

§. II.

§. II. *Armillæ quas corporis partes exornarint?*

Armillæ quanquam ad armos vi nominis propriè ſpectent; Tranſierunt tamen quoque ad manus, quæ & brachium & extremam manum lata notione complectuntur. Duplex enim locus, vel in carpo, vel humero. In humero χλιδῶνες, ut ſupra evicimus. ψέλλια & περικάρπια in ſummis brachiis, auctore *Polluce* in Onomaſtico, quod à nominis argumento comprobat *Cælius* Lib. VIII. cap. XIII. *Brachialia* Latinis utrique competunt parti. Nam pro *armillis Flavius Vopiſcus* in D. Aureliano uſurpat, aliique, & de *pericarpiis* nihil vulgatius. Frequentiora enim fuere ψέλλια, quam χλιδῶνες. Hinc pro manus ornamento etiam χλιδῶνες habuit *Pol-*

Armillæ in carpo vel humero.

Brachialia pro armillis & pericarpiis.

Pollux lata vocis notione, quamvis brachiorum proprios. Apud Hebræos manibus ubique affigitur צָמִיד, quod LXX. Interpretibus eſt ψέλιον. *Vulgata*, reliquorumque *verſiones armillam* reddunt, pro *dextrali*. Manus enim additur, ne dubitemus. *Geneſ.* XXIV. *verſ.* 22. 30. 47: *armillas ſuper manus ejus.* עַל־יָדֶיהָ *Ezech.* quoque XVI, 11: *Et ornavi te ornatu indens armillas* צְמִידִים *manibus tuis, & torquem collo tuo.* Nec non Cap. XXIII. verſ. 42: *ac ſi daturi eſſent armillas manibus ipſarum, & coronam ornatus capitibus ipſarum.* Quo ſenſu cepit שֵׁרוֹת apud *Eſaiam* III, verſ. 20. *Targum*, quum adderet וְשֵׁירֵי יְדַיָּא & *armillas manus*, teſte *Pagnino*. Diverſam nomenclaturam indidere quando ad brachium ſpectabat. Quippe אֶצְעָדָה jungitur צָמִיד *Numer.* XXXI, verſ. 50. Hoc *dextrale*, illud

illud *brachiale* ſeu *armilla*, ſecus ac *Hieronymo* & Lxx. viſum. Hieronymi error. Quo modo & per מוֹטַפְּתָא exponit *Chaldæus*, ſeu *brachiale*. *Rabbi David* verò obſervat propriè pedum eſſe ornatum, ex vocis origine. Nam צעד eſt *Incedere*. Verum *brachiale* hoc ad pedum ſimilitudinem forſan conditum. Non tamen exinde inducimur R. David. hallucinatio. ut credamus אֶצְעָדָה fuiſſe pedum ornamentum. Quia *armillæ* ex anulis digitorum fluxerunt, & hi ex *armillis*, non quod vel *armillæ* digitis ſint accingendæ, vel brachiis anuli. Melius igitur *Mercerus* אֶצְעָדָה ſine א potius pedibus ſuſpicatur aſſignatum. Iuvat ad *R. Davidem* proſternendum textus 2. Sam. 1. verſ. 10: *Et accepi diadema quod erat ſuper caput ejus, & armillam* (וְאֶצְעָדָה) *quæ erat ſuper brachium ejus.* Vbi Lxx. χλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος reponunt, ut *Suidam* ſequan-

ſequantur, qui κόσμον περὶ τοὺς βραχίονας vocat. Non aliter *Athenæus*: ἐφόρουν χλιδῶνας περὶ τοῖς βραχίοσι, *geſtabant* χλιδῶνας *circum brachia*. Notandus, antequam diſcedam, hic eorundem Lxx. error in Expoſitione *Geneſ.* xxIV, 47. Τὰ ἐνώτια ἐπὶ τῶν βραχιόνων ponentium. Illa ſanè non brachiis ſed auribus appendent *Pollux* & *Heſychius*. Vnde mala fide ſuo more cum ſacro textu egerunt. Nam הנצם monile vel inaures notat. Quod *Vulgatus* aliique ſunt aſſequuti. אפהּ quoque naſum indicat vel faciem, nunquam brachium, cui *armillæ* alioquin, non inaures ſuſpenduntur, ſicut omnium conſenſu manibus *dextralia*. Quos firmat *Xenophon* Lib. I. Inſtitut. Cyri, Medos narrans habuiſſe στρεπτοὺς περὶ τῇ δέρῃ, καὶ τὰ ψέλλια περὶ ταῖν χεροῖν: *circa collum torques*, & armillæ *circa manus*.

Error Lxx. Interpretum. Ἐνώτια non brachiorum ſed aurium ornamenta.

Ar-

Armillæ Interpreti sunt *pericarpia*, quum armos alioquin tegant, id est, ut ad Lib. III. *Valerii* annotat *Olivarius*, superiores brachiorum partes. In loco supra flexuram cubiti reponit in Torone *Snorro Sturlesonus* in Chronico Norvegiæ. Medio verò conspiciuntur armo in Americana Virgine apud *Ioan. de Laët*. *Psellia* gestabantur ubi per carpum manus jungitur. *Rhodiginus* Lib. VIII. cap. XIII. à nominis argumento comprobat in summis brachiis gestari solita, quia *psellium* Dores summum dicunt: unde & quæ summis enuntiantur labiis accentiuncula, *psile* nuncupata. Idque sanitatis causa, ob micantis arteriæ cum corde consensum, cui aurum medelam affert, quam suspicionem anulus apud *Agellium* Lib. X. Noctium Atticarum cap. X. suggessit. Majus quippe in carpo quam

Armillæ idem quod Pericarpia.

Locus ubi armillæ gestatæ.

Supra flexuram cubiti.

In medio armo.

Psellia in carpo & summis brachiis.

Psellia in summo brachio, propter arteriæ cum corde consensum, quæ superstitio ex annulo fluxit.

quam digitis pulſantium venarum ,cum corde eſt commercium. Quid ſi faſcina averruncarint? Eo ſanè fine amuleta moniliaque per collum demittuntur. Vtrumque autem brachium nullo ferè diſcrimine exornabant *armillæ*. Sæpius *dextrum*, exoriente præſertim geſtandi ritu. Hinc *dextrale* Latinis pro *brachiali*. *Iſidorus* in Gloſſis: *Dextralia*, *brachialia*. *Dextrocherium* eodem ſenſu à Græcis tranſiit ad Latium, quod improbat *Gerardus Voſſius* Vir magni judicii, de Vitiis linguæ Latinæ. Non Virorum tantum, ſed Feminarum. *Iulius Capitolinus* de Maximino: *Erat pollice ita vaſto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro anulo.* Plus tamen in dextris erat decoris, ſi ſolæ geſtabantur. *Eccleſ.* xxi, verſ. 24: *tanquam armilla impoſita brachio dextro.* Quia dextra Virilis for-

Armillæ in utroque geſtatæ brachio.

Armillæ utriuſque ſexus.

Quæ in dextris gerebatur decoris nota erat & fortitudinis.

titudinis eſt nota. Cujus egregium apud *Saxonem Grammaticum* noſtratem extat documentum. Refert is in *Rolfone*, Wiggonem illum, quum *armilla* à Rege Rolfone eſſet donatus, dextram exornaſſe ſtatim, & ut ſimilem pro ſiniſtra impetraret, dextrâ elatâ, læva verò per pudoris ſimulationem poſt tergum reflexâ, ridiculum corporis inceſſum præbuiſſe. *Rogatus cur ita ſe gereret, inopem ornamenti manum nulloque cultus beneficio gloriantem, ad aſpectum reliquæ verecundo paupertatis rubore perfundi dicebat. Cujus dicti calliditate conſentaneum priori munus obtinuit.* Siniſtras amabant Sabini. *Livius* Lib. I. *Vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo, gemmatoſque magna ſpecie annulos, habuerunt.* Vbi errat *Olivarius*, qui Comm. ad Lib. VIII. Val. *armillas* aureas *orna-*

Armillas in ſiniſtris gerebant Sabini.

Error Olivarii.

ornamenta sinistrarum appellat, quum etiam dextras aureæ cinxerint. In eodem hæsit luto *Rabbi David*, qui צָמִיד, ad sinistram manum restrinxit. Vtrique enim manui applicantur plurium numero *Geneseos* XXIV, 22: *duas* צְמִידִים *armillas super manus ejus.* Vt & *Ezechielis* XVI, 11: *& dedi armillas super manus tuas.* Quod cap. XXIII, 42. repetitur. *Geneseos* quoque XXIV, 30: *quum vidisset inaurem & armillas*, וְאֶת־הַצְּמִדִים. Nam aliud, ut credo, *armillarum* fuit genus *spinter*, quo, teste *Festo*, mulieres utebantur brachio summo sinistro. Sed quale id fuerit, ignoramus, quia ab *armillis* distinxit *Plautus* in Menæchm. Act. III. Sc. III.

R. David notatus.

Armillæ in utraque manu.

Spinter in brachio sinistro, ab armillis distinctum.

Redde Spinter, *si non meministi.* ME. *mane.*
AN. *istuc.* ME. *ubi illæ* armillæ *sunt, quas una dedi?*

Nisi

Nisi utriusque brachii, utriusque sexus sint *armillæ*, & *spinter* sinistri tantum feminarum, nihil quod dici possit, invenio. Ad pedes quoque seu exornandos seu onerandos adhibitæ. Quas vincula in calceis mulierum appellat *Ovidius* Lib. II. Fastor.

Armillæ pro vinculis pedum.

Fregerat armillas *non illa ad brachia factas*,
Scindebant magni vincula parva pedes.

Armillæ cursorum.

Erantque servorum cursorum propriæ. *Suetonius* in Nerone cap. XXX: *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur; Soleis mularum argenteis; canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.* Iconem in Comment. de servis *Laurent. Pignorius* exhibuit, de quibus plura inquirere instituti ratio haud permittit. Ad colla canum transtulit lata notione *Propertius* IV. Eleg. VIII.

Armilla pro millo canum.

Atque

Atque armillatos *colla moloſſa canes.*

quia illis millus eſt vice *armillarum*, judice *Cælio Rhodigino* Lib. XVII. Antiq. Lect. cap. XXVI. Millus autem eſt præſidium canum apud *Feſtum*. *Varroni* de Re Ruſtica Lib. II. cap. IX. *collare, cingulum nempe ex corio firmo, cum claviculis capitatis*, cui ideò & *melium* dicitur, ſive, ut alii legunt, *milium*, favente in Notis *Ioſepho Scaligero*, quia μηλωτὴ ovilla pellis. Durius videtur ad maxillas flectere, quam pedes. Quod tamen auſus eſt *Iobus* cap. XL. verſ. 21. de Leviathan: *Nunquid pones circulum in naribus ejus, aut armilla perforabis maxillam ejus.* Vbi vulgata verſio *armillam* elegit, LXX. ψέλιον. *Tremellius* & *Iunius ſpinam*, preſſius ſacrum textum imitaturi. חח enim, ſpina eſt, ſeu hamus. Ego fibulam addo,

Millus canum.

Vnde melium?

Armilla ad maxillas translata.

hamo non absimilem, nec spinæ, à qua parvò *armilla* distat discrimine. Quod vel eo nomine asseveraverim audactius, quod fibularum annulorumve usum in labiis perforandis non pauci sint professi, quos videsis in erudita *Ioannis Rhodii* de Acia Dissertatione. Nam Ebræorum לחיה, maxillam, LXX. χεῖλος vertunt, seu labium, quos è vestigio *Suidas* sequitur in voce ψελίῳ: ὁ χριστὸς ἐν Ἰὼβ περὶ τοῦ δράκοντος, τουτέστι, τοῦ διαβόλου. Ψελίῳ δὲ τρυπήσεις τὸ χεῖλος αὐτοῦ. *Armilla vero perforabis labrum ipsius.* De anulo, quo nares animantium perforantur, interpretatur *Henricus Stephanus.* Ego de fibula malim. Quo *Æliani* locus respicit à *Suida* adductus: ὅπερ οὖν οἷα δήπου ψέλιον τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων ἐκ τοῦ νόμου περιήρτητο, ἀναστέλλων τῶν ἀδικημάτων: *Quod igitur tanquam armilla Ægyptiorum*

Fibulæ ac annuli pro perforandis labiis.

rum Regi appensa erat ex lege, ipsum à peccato arcens. Licentius omninò lumbis *brachialia* tribuuntur. Nam *Isidorus* cingulum renum *brachiale* Monachorum vocat: *Redimiculum est, quod succinctorium sive brachile nuncupamus.* P. P. *Hoc vulgo* bracile *quasi* brachiale *vocant, quamvis nunc non brachiorum sed renum sit cingulum. Rebrachiatorium Cassianus* de monachis Ægyptiis amat appellare: *Gestant vesticulas duplices, laneo plexas subtegmine, quas Græci* ἀναλάβεις *vocant: nos vero succinctoria, seu ridimicula vel proprie rebrachiatoria possumus appellare.* Vnde dubio procul natum *bracherium* Chirurgorum, cingulum nempe herniam intestinalem substringens, de quo consulat Chirurgos, qui volet.

Brachiale pro cingulo renum.

Rebrachiatorium.

Bracherium chirurgorum.

§. III. *Armillarum Materia.*

Armillæ aureæ. *Armillæ* ex auro ut plurimum formatæ. *Dionysio Halicarnasseo* LX. Antiquit. Roman. de L. Siccio Dentato: *Octo ex acie reportavi coronas, quibus me Imperatores decorarunt, praeterea torques aureos octoginta tres, armillas aureas sexaginta, hastas puras octodecim, faleras insignes septuaginta quinque.* Aurea enim dona erant militaria, teste *Seneca* Lib. 1. de Beneficiis cap. V. Et quot in armis numerabantur ornamenta, tot victoriarum credebantur signa. Sabinorum armillæ aureæ. Sabinos vulgo aureas *armillas* brachio lævo, gemmatosque magna specie anulos habuisse, refert *Livius* princeps Romanæ historiæ conditor Lib. 1. Quare Galli dicti χρυσοφοροῦντες. Vnde Galli χρυσοφοροῦντες dicuntur *Straboni* Lib. IV. Geogr. quod

quod torques & *brachialia* aurata gestarint. Et *Rolvo* Rex Danorum, quia armillas aureas aliaque dona distribuisset, in Cantilenis vetustis dictus **Prister Pedda** / *spargens aurum.* *Plautus* in Menæchm. Act. III. Sc. III.

—— ut addas auri tu pondo Vnciam,
Iubeasque novum spinther reconcinnarier.

Mox *idem*:

Scin hoc quod sit spinther?
M. Nescio, nisi aureum.

De quo eleganter sacro sensu disserit *Gregorius Magnus* Lib. II. Epist. LXIII. *In intellectu sacræ scripturæ respui non debet quidquid sanæ fidei non resistit. Sicut enim ex uno auro alii murænulas, alii annulos, alii dextralia ad ornamentum faciunt; ita ex una sacræ scripturæ sententia expositores quique per innumeros intelle-*

ctus quasi varia ornamenta componunt, quæ tamen omnia ad decorem cœlestis sponsæ proficiunt. De Probo *Vopiscus*: *Publicè in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona civica una, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus.* Res nota, ideò alia non congero testimonia. Rectè enim ad morem omnium seculorum *Geta* in Alcmena apud me MS:

---- *auro quoque dextra superbit,*

Armillæ textili etiam & per fila intorto auro constabant.

Non solido semper, sed textili subinde & per fila intorto. Quo respexit *Plinius* Lib. IX. Natural. historiar. cap. XV. de feminarum luxu: *Alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summam quadringenties Sestertium colligebant.* Hinc פתל filum Geneseos XXXVIII. per *Armillam* exponit *Vulgatus*. Quod sciens

ſciens *Spondanus* ἕλικας γναμπτὰς apud *Homerum* Iliad. XVIII. *tortiles armillas* hoc verſu reddidit:

Apud iſtas per novennium fabricavi artificioſa multa
Fibulaſque tortileſque armillas, fiſtulaſque & torques.

Non ineptè ἕλικες pro armillis, *Heſychii* ductu, cui ἕλικες, ſunt ἢ ἐνώτια, ἢ ψέλλια, ἢ δακτύλιοι. *Vel inaures, vel armillæ, vel anuli:* Tortiles ſunt à filo aureo intexto, quo ad vinciendos alioquin dentes feliciter uſi veteres, ut ex *Lege XII. Tabularum, Hippocrate* de Art. & *Celſo* Lib. VII. cap. XII. liquet, imitanturque edentuli. Talem *armillam* apud *Lucretiam Borgiam* Ferrariæ Ducem ſerpentis effigie formatam decantat *P. Bembus* in Carm: Filum aureum intextum ad vinciendos dentes.

Dypſas eram: ſum facta, Tago dum perluor, aurum

Tortile Nympharum manibus decus. ---

A quo ritu ad noſtras quoque tranſiit non textile aurum tantum, ſed & textilis pilus, imò ſericum textile, quale variis lapidibus per ſuos colores diſtributis Poliarcho ab *Argenide* & Cleobulo datum *armillæ* forma facili, ut ſolet, ſua muſa perſequitur *Ioannes Barclaius* Lib. II. Argenidis. Viliores his *armillæ* argenteæ, eburneæ, æreæ

Armillæ argenteæ.

& ligneæ. De argenteis *Livius* Lib. X. finito bello Samnitico: Papirius *equites omnes ob inſignem multis locis operam, corniculis armilliſque argenteis donat.* Nam aureis *armillis* coroniſque Sp. Papirium fratris filium, Sp. Nautium & quatuor Centuriones

Aureæ digniores.

donavit, tanquam digniores. Ex ebore Æthiopicas mulieres ſua

Ex ebore apud Æthiopes.

confeciſſe *brachialia* narrat *Scylax* in Periplo: αἱ γυναῖκες αὐτῶν

χρῶν-

χρῶνται κόσμῳ ψελίοις τοῦ ἐλέφαντος. *Mulieres eorum utuntur ornatu, armillis elephantinis*, hoc eſt, eburneis. Verva eborea in brachio laudat *Scribonius Largus* Compoſit. XVI. & circuli eborei in *armillis* meminit *Petronius* in Sat. Plebejæ planè cenſendæ æreæ quas anuli largioris forma Melitæ apud *Ioannem Franciſcum Habelam* & Baſileæ in Muſeo *Felicis Plateri* ex Auguſta Rauracorum erutas, pridem luſtravimus. Troglodytæ feminæ ex frutice Charitoblepharo coralio haud abſimili *ſpathalia* ſua conficiunt & monilia, ut perhibet Iuba apud *Plinium* Lib. XIII. cap. 25. Pauperiores ex Caryotide, quemadmodum corollas precarias hodie Chriſtianorum quidam. Aurum verò inducebant, ſputumque illinebant, non ut arbitrantur *docti* nonnulli ob gluten, ſed ad faſcinum, cui ſpu-

Armillæ æreæ plebejæ.

Apud Troglodytas ex frutice.

Ex Caryotide, quare obducta auro & ſputo illinita?

 tum

tum dicatum meminimus. De illo *Martialis* Libro XIII. Epigrammate XXVII.

Aurea porrigitur Iani Caryota Kalendis,
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

Scaliger animadversus.

De *armillis*, non palma nuda accipiendum Bilbilicum secus ac *Iosepho Scaligero* placuit in Tibullum, indicat titulus: *Spatalion* enim *caryotarum* Epigrammati præfigitur, quod alii in *Spalathion* mutant vel *Palathion* pro massa caryotarum. De sputo *Idem* Libro VIII. Epigrammate 33.

Hoc linitur sputo Iani caryota Kalendis,
Quam fert cum parvo sordidus asse cliens.

Nobiliorum armillæ ex succino.

Pretium nobiliores *armillis* ex succino mutuabantur alii ex gemmis, margaritisve. Ex succino *Iuvenalis* composuit Sat. IX.

En

En cui tu viridem umbellam, cui succina mittas
Grandia, Natalis quotiens redit. ---

Nam succina de *armillis* è succino vel sphærulis capiunt Interpretes, & inter eos *Vetus* ille: *succina grandia*, quorum Poëta meminit Satyra IX. *gemmata sunt dextrocheria.* De * gemmatis videndæ *Leges* XIV. *ff. de contrah. empt.* Lex XXV. §. *ornamenta.* ff. de auro, argento mundo legato. De iisdem *Chrysostomus* in laudat. Babylæ Martyris, pompam Cari Imperatoris descripturus: ὑπόγραφον αὐτὸν σεμνότερον ἀπὸ τῶν ἱματίων φαινόμενον, καὶ τῆς ἁλουργίδος, καὶ τῶν λίθων τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων κατὰ τὴν δεξίαν, κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς χλανίδος, τῶν ἀπὸ τοῦ διαδήματος: Vbi rectè per gemmas in dextra ejus fulgentes,

Armillæ gemmatæ.

* Ex gemmis & margaritis confectas armillas crinitis statua apud Boissardum, quam hîc damus.

LVCILLA AVG

tes, *dextrocherium* ejus intellexit *Isaacus Casaubonus*, & per chlamidis commissuram, fibulam. Huc *Manilium* credo respexisse Lib. V. de Cassiope:

Hinc lenocinium formæ, cultusque repertus
Corporis, atque auro quæsita est gratia frontis,
Perque caput ducti lapides, per colla, manusque.

Auget suspicionem, quod *Q. Curtius* Lib. IX. cap. 1. habitum Regis Indorum delineaturus, addat: *Aureis soleis inseruerat gemmas. Lacerti quoque & brachia margaritis ornata erant.* Idem Persarum habitus apud *Ammianum Marcellinum* Lib. XXIII: *Armillis uti monilibusque aureis & gemmis, præcipuè margaritis.* *Athenæus* quoque Lib. III. Dipnosoph. ex Charette prodidit, Persas aliosque ex margarita lapide formasse ψέλια περὶ

Ex margaritis apud Indos & Persas.

τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, *armillas circum manus pedesque.* Ne nos pedes moveant, quia & illi apud Romanos anulati. *Manilius* ibidem:

Pedes annulati.

Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.

Cyprianus de habitu Virginum, *sint à compedibus aureis pedes vestri liberi. Plinius* denique, ne alios advocem: Lib. IX. cap. 35. *Neq; gestare jam margaritas, nisi calcent, ac per uniones ambulent, satis est.* Qui luxus in obstrigillis præsertim eluxit, etiam privatis: *Pacatus Drepanus* in Panegyrico Trajano dicto: *quisquis aurum gemmasque pedibus privatis optabit*, sive, ut emendat *Fr. Modius* in Nov. ant. Lect. Ep. LXXIX. *aptabit*. Sed de periscelidibus plura alii. Nobis ad *viriolas* redeundum, quæ extra controversiæ aleam ex smaragdis fuere, in Lege *Medico* VIII. ff. dè

Viriolæ ex smaragdis.

de auro & argento legato, ut oſtendit quoque figura è minutis ſmaragdis à *Pignorio* Libro de ſervis, ex Muſeo Lælii Paſchalini producta, quam optimo jure magnus *Cujacius* Lib. X. Obſ. cap. XVII. *brachialem* obſervat. Nec abſimilibus gemmis coralliſve *armillæ* in ſigno marmoreo diſtinguuntur apud laudatum *Pignorium* in Iſiaca Menſa, & in Virgine Americana apud *Ioannem. Laetium.* Americanarum Rerum Eruditum ſcriptorem. Et ne dubitemus, en *Iulium Capitolinum* in Maximin. Iunior. *Monolium de albis novem, reticulum de praſinis undecim, dextrocherium cum coſtula de hyacinthis quatuor.* Vicinior eſt teſtis *Ioannes Baptiſta Suarez* in Antiquitatibus Gaditanis Hiſpanicè editis Lib. IV. cap. V. in quibuſdam vaſis ſepulchralibus ejuſdem Inſulæ *conditas inter oſſa & cineres*

inve-

inveniri gemmas ex auro & argento velut anulos, & armillas. In cujus fide id tantum desideramus, quod rem adeò seculis inusitatam nulla icone adumbraverit diligens alioquin Insulārium Antiquitatum exactor. Magnam sanè à me iniisset gratiam, ut promptius de forma *armillarum* decernerem, conjecturis invenienda, & paucorum umbris.

§. IV. *Armillarum Forma, Compages & Connexio.*

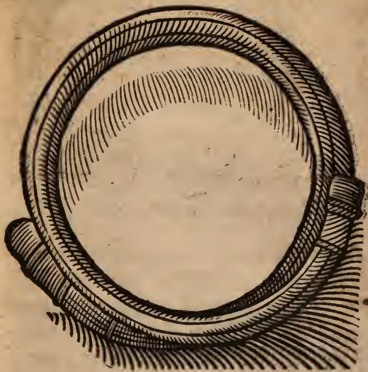
Enimverò quod anuli *armillis* ferè jungantur non caret mysterio, ut ad illorum formam effictæ id brachio præstent, quod digitis anuli. Nam Maximinus uxoris *brachiali* pro anulo utebatur. *Capitolinus. Erat magnitudine tanta, ut octo pedes digito videretur egressus: pollice ita* **Brachiale in digito pro annulo.**

vasto,

vasto, ut uxoris dextrocherio pro anulo uteretur. Vnde *armilla* Toronis in *Chronico* Norwagiæ **Guldring** nomine veniebat, hoc est, *anuli aurei*, sive *circuli.* Nec differunt, nisi magnitudine, quia circulus utrique communis, quo in orbem amplectitur tam brachium quam digitum. Hic strictius, ibi laxius. *Isidorus* Lib. XIX. Originum cap. XXXI. *Ab intellectu circuli armilla non discrepat: quia ipsa quoque hoc ubi ponitur, ambiendo constringit, sed quando* armillà *latius extenditur*, circulus *rotundus fit.* Graphicè quidem formam armillæ circularem depinxit, sed quid ultimis velit verbis, non satis assequor. Rotundus enim fit circulus armillæ, quanquam latius se non expandat, ut ex rotundo anulorum flexu liquet. Meo tamen judicio inter circulum

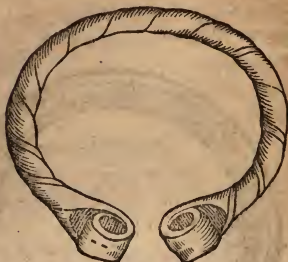
Armillæ forma circularis.

& armillam id ponit discriminis, quod ille rotunda forma arcte se claudat, hæc ulterius inflexu levi se extendat, qua effigie hic Lectorum oculis ex *Pignorio* subjeci.

Cui similis videtur anulus quidam ex aurichalco gigantis, ut fertur Islandici, quem ex. **Annulus gigantis.**

ex Museo suo mihi monstravit *Olaus VVorm*, Polyhistor noster.

Quare κρίκοι armillæ dictæ?

Est tamen & *armillæ* suus quandoque circulus extremis sese mordentibus, instar anuli, quod in Melitensi Basileensique videre est, unde aliis κρίκοι, communi cum anulis nomenclatura, nuncupantur. *Suidæ* περιοχὴ, quod brachium circumeat. ψάλια quoque seu ψέλλια dicuntur

tur *armillæ* & anuli, teste *Hesychio*, quia hi minores, illæ majores circulos conficiant. Quippe ψάλιον frænum est equorum, seu catenula fræni rotunda apud *Xenophontem* L. de Re Equestri, & *Camerarium* in versione, & qui *armillas* anulosve gestant ψελιόφοροι appellantur *Herodoto* Lib. VIII. περιχείρες eodem sensu *armillas* signat *Polybius* Lib. II. quod manus in orbem prehendant. Nec aliud ἀμφίδια notant apud *Hippocratem*, ut supra monuimus, ducta à circulari muliebris uteri forma, similitudine. Ἀπὸ τοῦ περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ καὶ οἷον ἀμφιδεῖν, *quia in orbem circumdent & quasi circumligent*, interprete *Galeno*. Vbi οἷον ἀμφιδεῖν extrema illa *armillarum* includit, quæ à perfecto claudentis circuli orbe nonnihil discedunt. Duplex enim *armillarum* forma, arctior

Frænum Equorum.

Armillarum forma duplex.

illa & immobilis preſſè manum ambiens, qualis eſt *Habelæ* & *Plateri*, & laxior. De illa ſine dubio *Tertullianus* loquebatur cap. III. de habitu muliebri; *Lumina lapillorum, quibus monilia variantur, & circulos ex auro, quibus brachia artantur.* Teres *Saxoni* noſtro Lib. II. hiſtoriæ Danicæ de avaro Boho:

Armillæ forma teres.

Ergo graves loculos & ditia
clauſtra reſolvit,
Armillas *teretes & onuſtas*
protulit arcas,
Exitii fomenta ſui.

Armillarum circulus vel ſimplex vel plures inter ſe connexi.

Hæc vel ſimplici orbe alligabat brachium, vel pluribus inter ſe connexis circulis, eo planè modo, quo aurei Nympharum noſtrarum nunc involvuntur carpi, doliorum inſtar. Cujus ſpecimen ex Muſeo Antiquario *Olai VVormii* Viri ſummi exhibemus nunquam hactenus ab aliis annotatum. Bina

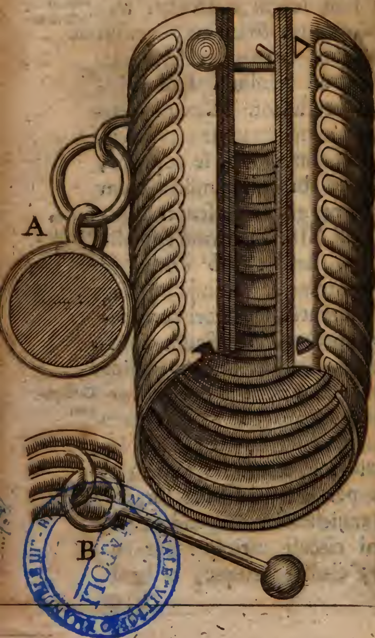
na ſunt *brachialia* elegantiſſimo opere æneo ita arte effica, ut non ſolum orbiculari forma carpum ſtringant, verum plurimos continuata ſerie circulos ad medium ferè cubitum extendant. Circuli duodecim numerantur eminentiores, linea inter ſe copulati, qui ad brachii ſimilitudinem quaſi per gradus creſcunt. Pondus eſt XIII Vnciarum cum dimidia. Ad VI verò Vncias in longitudinem aſcendit. Circumferentia ſuperiori parte latior pedem Romanum complectitur, inferior v: anguſtior eſt unica Vncia. Tota verò *armillæ* compages duplici loco brachio alligari eſt apta, ſuperiori inferiorique idque clavis per patentia bina foramina trajiciendis. Dependent (A) bini circuli utrinque per anſas, clauſi apertique, & ligula

Brachialia bina ænea ex Muſeo Wormiano.

Eorum pondus, Longitudo, Circumferentia.

Compages.

(B) ex

A
B

(B) ex tertio orbe, mobiles omnes, & ad crepitum comparati. Quæ illustria stupendæ antiquitatis nostræ monumenta non ita pridem in Dania eruta cum aliis nummis & toreumatis spectantium oculos in instructissima Technicotheca laudati Viri in se convertunt, digna posterorum memoria, ut ex appicto schemate mecum agnoscet ingenuus vetustatis æstimator. Laxior verò *armillarum* structura fluensque nec nostro ornatu muliebri infrequens, nec antiquorum. Talis gemmata fuit *Paschalini.* Nec absimilis Rorici, de quo *Saxo* nostras Lib. III. historiæ Danicæ: *Roricus cum senas forte armillas haberet, ita mutuis nexibus involutas, ut ab invicem sequestrari nequirent, nodorum inextricabiliter serie cohærente.* Torquem æmulabatur, nisi torques fuerit, quem alibi

Armillæ in Daniâ erutæ.

Laxior structura armillarum.

Torquis in brachio.

depingit *Saxo* Lib. VIII. de Gotrico: *Detractum lacerti torquem accersiti labris inseruit. Quem Refo confestim brachio applicans, id cunctis auro præditum ostentabat.* Quo retulerim libenter Vngulum singularis *armillæ* artificii, quod ideò *suspendebatur* brachio. Ita enim *Pacuvius* apud *Festum*: *Suspensum in lævo brachio ostendo ungulum.* Et apud *Nonium*: *Repugnanti ego porrò hunc vi detraxi ungulum.* Vngulum Oscorum lingua anulum notare scribit *Festus & Isidorus* Lib XIX. Originum cap. XXXII. Ita *Plinius* de anulis Lib. XXX. cap. I: *Græci à digitis appellavere, apud nos prisci* ungulum *vocabant, postea & Græci & nostri Symbolum.* Cur non & *armillæ*, quæ anuli sunt brachiorum? Nam ungulum, si rectè conjicio, anulus dictus, quod cornu in circulo imitetur, licet aliter senserit *Isido-*

Vngulus in brachio.

Vngulus quid?

Iſidorus; vel forſan, quod rudi ſeculo ungulæ ſeu cornua anulorum *armillarumque* vices ſuſtinuerunt, quemadmodum ebur aliis, & cornu brachiale in arcubus adhuc inter Turcas Arabeſquė uſitatum, ſi credimus *Bellonio* Lib. II. Obſ. cap. 89. Vngulam enim pro cornu antiquos accepiſſe ex ſignatis plurimorum Auctorum locis in obſervationibus noſtris Novis *de Vnicornu* Cap. XXXI. evicimus. Anceps hæreo num huc corniculos debeam referre, *armillis* ſæpe ſæpius, velut cognati generis, ſociatos. Ita *Livius* Lib. X. *Corniculis, armilliſque argenteis donat.* Quid corniculi aliàs fuerint, haud ignoro, nec de uſu ambigo. Crediderim aliquid monſtri ſubeſſe, quod equites iis donarentur, qui corniculo merebantur apud *Tranquillum* de Orb. Gramm. *Val. Maximum* Lib. VI.

Iſidorus tangitur.

Corniculi armillis ſociati.

Corniculis equites donati.

cap. 1. *Leonem* Cod. XII. §. 53. L. 1. *Accursium*, aliosque. Elegantem hujus argumenti Inscriptionem ex civitate Castellana Faliscorum oppido suis intersferuit *Smetius* fol. 73.

Q. ALBIO. Q. F. HOR. ILLICI. 7. LEG. XX. V.V.
CORNICVLARIO. PR. PR.
DONIS. DONATO. AB. DIVO TRAIANO. AVG.
TORQVIBVS. ARMILLIS
PHALERIS. BELLO. PARTHICO. ET. A. &c.

Nihil igitur à veritate puto dici alienum, si *armillam* à tortuosi flexus similitudine cum cornibus, ungulum voces: Nam cæstus, *armillis* ferè similes, in brachiis manibusque ad cornua arietina componit *Plinius* Lib. XI. cap. 37: *dedit natura in anfractum convoluta arietum generi cornua, ceu cæstus daret.* Quidquid autem de ungulo sit, gem-

Vngulus idem quod armilla.

gemmatæ *armillæ* inter laxiores numerandæ, quia fluitabant plerumque, & cathenas subinde æmulabantur. Clarus testis *Cyprianus*, de habitu Virginum, ubi ita eas alloquitur: *Maneat in vobis facies incorrupta, cervix pura, forma sincera. Non inferantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus preciosa cathena.* Ubi & molem *armillarum* tangit & formæ catenatæ luxum. Molem ex pondere vel largiori amplexu metimur. Illam in feminis notat *Tertullianus* de Cultu feminarum: *Ceterum nescio an manus spatalio circumdari solita, in duritiam catenæ stipari se sustineat.* Ita enim ex Manuscripto *Codice* Regio legendum monuit *Cl. Salmasius* stupendum illud omnium ingeniorum decus, quum priores libri haberent, *stupescere sustineat.* Melius certè ille

Gemmatæ armillæ laxiores velut cathenæ.

Armillarum moles.

& graphicè laxiorem formam significavit quæ manum arctius *stipare* nequiret. Vulgus Sabinorum aureas *armillas magni ponderis* gestasse *Livius* tradit Lib. I. Vnciam auri in sua exegit à Menæchmo Erotium, apud *Plautum* Act. III. Sc. III. Rebecca ad pondus aureorum decem ascendit *Genes.* XXIV, 22. qui totidem Siclos aureos conficiunt. Ponderosissimæ Wormianæ omnibus palmam magnitudinis præripiunt, majoris æstimandæ, si tam essent solido auro conflatæ, quam ære. *Armilla* argentea veterum Islandorum in ara asservata Vncias XX. pendebat, quam, auctore *Arngrimo* de Republ. Island. cap. VI. forensi aliquo munere fungentes jusjurandum præstituri contrectabant. Ampla quoque & eximii simul fuit ponderis illa, in qua anguis delituit apud *Saxonem*

Aurearum armillarum pondus.

Armillæ argenteæ pondus.

nem Lib. VIII. *Armilla anguem induens venenato dentium acumine eum à quo gerebatur appetiit.* ψέλλια illa *Xenophontis* Lib. VI. Pæd. lata erant πλάτεα περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν. χλιδῶνες quoque dubio procul fluitabant. Vnde ornamentum pedis 2. *Samuel.* 1, 10. אֶצְעָדָה, quod *armillam Vulgatus* per translationem reddidit, LXX. χλιδῶνες vocant. Amplitudo Danicarum *armillarum* ad XII. pollices extenditur, ut non alias magis capaces meminerim. *Costulam* in *Capitolino* de latiori *armilla* accipit *Casaubonus*, quæ carpum cingens *costulas* non malè refert, licet durius id dictum non inficietur ipsus. Vnde *Cl. Salmasii* incurrit censuram, qui rectissimè, ut omnia, *costulam* pro *copula* interpretatur, quod mox videbimus. *Copula* autem si *armillæ* sit pars, posset ex hac largior dici *armilla.*

Anguis in armilla.

Costula armilla latior.

Costula, rectius Copula.

Ad *armillas* enim, ut rectius carpum amplectantur, copula est necessaria, quæ *dextrocherii* pars, qua jungitur, dici non meretur, sed appendix. Ea vel tænia fuit, vel fibula. Illam in Maximinum Iuniorem indigitavit *Julius Capitolinus*: *Dextrocherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter vestes auratas*. *Dextrocheria* in *Codicibus* nonnullis Manuscriptis, nemo approbabit facilè, quia & *Casaubonus* &, quod urgentius, *Salmasius* improbarunt. *Copulam* autem pro *Costula* aptius legendum, uterque censet. Fuit hæc *copula* dextrocherio appensa, ut ejusdem colligaret capitula. Sic enim *Glossæ*: *Copula*, χεὶρ, ἁλυσέδιον, μέλος, ἄρθρον χειρός. Vbi Vir sine pari *Cl. Salmasius* iterum audiendus, qui χειραλυσίδιον legit, hoc est, manus catenulam, quia *copulam* nemo unquam dixit manum significare.

Copula armillæ non pars sed appendix.

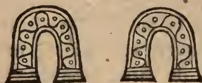
Copulæ usus.

Ἀλύ-

Ἀλύσεις sanè in mundo muliebri à *Polluce* numerantur:

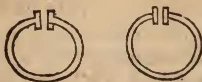
Χλιδῶνα, περόνας, ἀμφιδέας, ὅρμους, πέδας,
Σφραγῖδας, ἀλύσεις, δακτυλίους, καὶ ἐπιπλάσματα.

Copulam autem hanc ex auro si fingamus, quomodo tum alligari aptè manibus potuerit, non satis perspicio, nisi vel hanc alio loro alligari dixeris, vel de aureis fibulis seu auro textili costulam accipias. *Armillas* duas ex nummo veteri exhibuit *Antonius Augustinus* pag. IV. peripheria perfectâ non clausas, quæ fibulis locum præstant. Illarum hic typus: Copula ex auro vix fingi potest.

Muranulis haud absimiles ibidem circumductæ, quæ collo ap-

pendi solebant. Brachiis tamen non videntur indecoræ. Extant aliæ *armillarum* figuræ apud *Gruterum* in Inscript pag. 358. fibulis adaptandis non inidoneæ.

Quas pro *armillis* haberi *Schacchius* Lib. III. Myrothec. cap. XLI. affirmat, nisi torquium potius sint formæ, ut visum *Pierio Valeriano* Libro XLI. Hierogl. cap. de Torq. Omnium autem communis & forma & usus esse potuit. Vestigia similia supersunt in anulo gigantis Islandici, qui ea est laxitate, ut *armillam* de facilè suppleat. Fibulis circulisve connexas *armillas Petronius* indicat loco in Satyra elegantissimo: *Et ne hus tamen osten-*

Armillæ fibulis circulisve connexæ.

oſtenderet divitias, dextrum nudavit lacertum armillâ aureâ cultum, & eboreo circulo lamina ſplendente connexum. Lunata eæ forma, fibularum veterum in morem, de qua *Plautum* Epid. Act. V. Sc. I. interpretor, qui *Lunellam*, ſeu, ut alii legunt, *lunulam* natalitio die cum armea & anulo datam memorat. Non enim de lapillo anulari acceperim cum aliis, vel ideò, quod in Manuſcripto *Camerarii* aliqua literarum ſit lacuna. Quanquam & *armillæ* ſuos lapillos lunares habere poſſint, pari cum anulis jure. Hamum in Smaragdina *Paſchalini armilla* id præſtitiſſe vero ſit ſimilè, qui in altero capitulo eminet, ut ex appicta figura ſit evidens. Quod interdum clavis factum, ut in armillis Wormianis utrinque infixis, qui eximi poſſunt & reponi pro uten-

Hamo armilla connexa.

Interdum clavi.

tium voluntate. Ita autem extrema copulant, ut per utrumque trajiciantur. Sed quo pacto cutis erit tuta? Credo equidem non nudo brachio has *armillas* inductas, sed manica interposita, roboris ergò. Quam rem *Isidorus* plenissimè illustrat, hactenus à nemine intellectus, quia *armillæ* nostræ tamdiu sepultæ jacuerunt. Ita autem ille Libro XIX. Originum cap. 31: *Ampla & ante manicam portantur, & possunt ibi jungi clavo uno.* Iurares ante oculos habuisse nostras, adeò cum clavis adhærentibus accuratè depingit. Scio ultima illa de clavo suspecta esse Illustri Viro, ut inepti cujusdam Monachi additamenta. Desunt enim in pluribus Manuscriptis, quæ videre licuit, & in optimis *Bartoli Bartholini* fratris perdilecti membranis, quæ modo ad manus sunt, nihil tale invenias.

Ab hamo quo modo cutis illæsa.

Quædam armillæ non nudo brachio inductæ.

Non possum tamen à me impetrare illam licentiam, ut expungam, vel ideò, quod ad oculum clavos in *armillis* videam exemptiles, huic usui destinatos. Aliæ clausulâ jungebantur ad morem nostrum. Quomodo legendum quoque apud *Capitolinum* judicat *Salmasius* ὁ πάνυ, Not. ad Poll. *Dextrocherium cum closula.* Estque idem quod Græcis κατακλεῖς, & βάλανος, quæ reciproco passu ambulant pro clausula *armillarum* moniliumque. Audiatur *Hesychius*: βάλανος, τὰ ἐξηρτημένα τῶν ὅρμων περὶ τὸν τράχηλον, καὶ τῶν δρυῶν ὁ καρπὸς, καὶ ὁ τῶν φοινίκων καὶ κλεῖδες. Vbi βάλανος κλεῖς vocatur, seu closula monilium, qua junguntur capitula. Βάλανον autem quid vetat & *armillis* concedere, quum huc inclinet *Aristophanes* Λυσιστρατ:

Clausulâ armillæ junctæ.

Βάλανος armillæ fibula.

Ὦ χρυ-

Ὦ χρυσοχόε. τὸν ὅρμον ὃν ἐσκεύασας
Ὀρχουμένης μου τῆς γυναικὸς ἑσπέρας,
Ἡ βάλανος ἐκπέπτωκεν ἐκ τοῦ τρήματος.

hoc est, ex versione *Q. Sept. Florentis*:

Quod aurifex monile fabricaveras,
Dum nostra sero saltat uxor vespere,
Elapsa pendens fibula è foramine est.

De *armillæ* fibula eò libentius hic βάλανον acceperim, quod videam veterem *Scholiasten Bisetum* Tragœdi mentem ad obscœnas utriusque sexus partes torquere. Nam βάλανον τὸ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὸ τρῆμα τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον σημαίνειν δύναται. Quanta autem inter *armillam* & γυναικὸν μόριον sit affinitas supra ex Coo demonstravimus.

Βάλανος pro re obscœna, sed malè.

vimus. Nomine enim ſimili utrumque venit, βȣϐαλίȣ, ἀμφιδέȣ, & βαλάνȣ. Quod optimè aſſequutus eſt *Florens Chriſtianus* in hac Scena. Nam Fibulam in ſpinther commutavit ſequenti verſu:

ἐκείνη τὴν βάλανον ἐνάρμοσον.

ut ad illud *Plauti* in Menæchmis reſpexiſſe Poëtam oſtenderet:

Iubeaſque novum ſpinther reconcinnarier.

Foramina pro fibula armillæ trajicienda.

τρήματα illa in quæ τὴν βάλανον τȣ̃ ὅρμȣ ſeu κλεῖδα conjicit, in *armillis* Wormianis ſunt manifeſtiſſima, trium angulorum ſingula, &, quam clavi, ampliora. Nam clavi rotundo ſtilo incurvantur, capitulo ſeptenis circellis criſpato, quod obſcurè glyptes exſculpſit, qui nec in cæteris operis elegantiam eſt aſſequutus. Notantur enim in illis ſtriatæ lineæ quamplures & ſi imagines

nes præferrent, nihil peregrina antiquitas opponere posset, quæ clarorum Virorum vultus in *armillis* exsculpebat. In quam rem excutiendus *Trebellius Pollio* in XXX. Tyran. de Quieto: *Macrianorum familia Alexandrum Magnum Macedonem Viri in anulis argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in anulis &c. exsculptum semper habuerunt.* Quo concinit *Suetonius* in Nerone cap. VI: *Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto ejus circum cervicalia serpentis exuviis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestavit aliquandiu; ac tædio tandem maternæ memoriæ abjecit, rursusque extremis suis rebus frustra requisivit.* Sed *armillas* nostras, utpote militares eo nomine excusabimus, quod feminarum neutiquam fuerint.

Vultus virorum in armillis exsculpti.

§. V.

§. V. *Armillæ utrique ſexui familiares.*

Armilla & ſpinter muliebria ornamenta.

Nam peregrinæ *armillæ* muliebre præcipuè videbantur ornamentum. *Thomas Magiſter* apud me Manuſcriptus : ψέλλιον γυναικεῖος κόσμος : *Brachiale muliebris mundus.* Et *Feſtus*: Spinter *armillæ genus*, *quo mulieres utebantur. Plinius* quoque Lib. XXXIII. cap. 3 : *Habeant feminæ in armillis digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris: diſcurrunt catenæ circa latera, & incerta margaritarum pondera è collo Dominarum: auro pendeant, ut in ſomno quoque unionūm conſcientia adſit.* A Matronis tamen temere uſurpantibus ad lupas ſeu ſcorta tranſiiſſe conqueritur *Tertullianus* de Pallio : *Iam matronas videbis! Cum latrinarum antiſtes ſericum ventilat, & immundiorem loco*

loco cervicem monilibus consolatur, & armillas quas ex Virorum fortium donis ipsæ quoque matronæ temere usurpassent, omnium pudendorum conscia, manus inserit. Ad feminas enim vel dono Virorum, vel Legato Matrum pervenere. De Legato *Leges Anglorum & VVerinorum Tit.* VI.§.6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat: filiæ verò spòlia colli, id est, murænas, nuscas,* (hoc est, fibulas, ut Cl. *Gerardus Vossius* exponit Lib. II. de Vitiis Sermonis Lat. cap. XIII.) *monilia, inaures, vestes, armillàs, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuisse.* Inter eadem ornamenta muliebria ad legatum recenset *Vlpianus* ff. de auro & argento Legato. *armillas & viriolas.* Hinc apud *Tertullianum* de Pallio; Cinædus Cleomachus, quum ex pugile in feminam transiisset, viriolas induxit corporis cicatrici-

Armillæ inter legata Matrum.

bus: *Vtique sicut vestigia cæstuum Viria occupavit: ita & endronidis Solocem aliqua multicia synthesi extrusit.* Vestigia cæstuum cicatrices sunt, quas in capite plerunque ostentabant pugiles. Hinc quum in Manuscriptis inveniatur *Virus*, pro *Viria*, putat Polyhistor *Salmasius* in Not. ad Pall. Tertull. *Birus* reponendum, seu *Berus*, quod tutulus erat, capitis tegmen cicatricibus in capite occultandis accommodatum. Non refugit tamen Vir multiscius vulgatam lectionem, quam retinuit, ut *Viriæ armillæ* sint feminarum, quas loco cæstuum inseruit brachiis Cleomachus, postquam in feminam de Viro esset mutatus. Illam planè ego judico necessariam ad Afri mentem. Nam cæsti manibus lacertisque inducti in luctationibus, quos effeminatus jam Cinædus cum armillis permutavit. Ex cæstis vestigia, non

Birus vel Berus capitis tegmen.

Cæsti in manibus lacertisque.

non capiti, ſed brachiis impreſſa. Quin poſſunt veſtigia nudo ſenſu de cæſtuum loco explicari, in quem ſucceſſere *Viriæ*, ſeu *armillæ*. De his *Martialis* Lib. XI. Epigr. XXII. Lydiam adeò laxam decantans, ut Cinædi *armillam*:

Quam quæ Delphitico lapſa eſt armilla *Cinædo*;

Vnde *Spatalocinædum Petronius* appellat in Satyrico cinædum ſpatale ſeu brachiali onuſtum. *Armilla* illa Bilbilici & fibula eſſe potuit, & *Viria*, quanquam hanc prætulerim, quia minus ex uſu Cinædis fibulæ laxiores. Feminarum autem adeò propriæ, ut in nomina tranſierint. Ita Lapis antiquus apud Inſubres, quem ex ædibus *Nicolai Caſtillionei* nobis dedit *Bonaventura Caſtillioneus*:

Spatalocinædus quid?

Viriæ in Nomina feminarum tranſlatæ.

V. F.
PETRONIVS GEMELLVS
VIVIR SIBI ET VIRIAE
L. F. LVCILLAE
VXORI.

Sic & Spatalia.

* A *Spataliis* dicta quoque est *Spatale* Nympha apud *Claudianum* in Epithalamio:

Et gravibus Spatale *baccis diadema ferebat*
Intextum, rubro quas legerat ipsa profundo.

Armilla signum mollitiei.

Inde mollitiei signum *armilla*. Nam apud *Senecam* Lib. In sapientem non cadere injuriam, cap. XVIII. Chæreæ Tribuno militum; *Cajus signum petenti, modo Veneris, modo Priapi dabat, aliter atque aliter exprobrans armato mollitiam. Hæc, ipse pellucidus, crepidatus armillatus.* Pro-

* Atqui monente me Cl. *Reinesio* manifestum quoque est esse etiam *Virios* familiam Romanam ex historiis & lapidibus notam, sive à viribus, sive undecunque sic appellatam. Cujus exempla innumera suggerunt *Gruteri* Inscriptiones.

Profluxerunt nihilominus à Viris. Vnde *Viriliæ Isidoro* Lib. XIX. Originum cap. XXXI: *Dextrale est commune Virorum & Mulierum; quia utriusque sexus dextræ sunt. Armillæ propriè Virorum. Vnde & quondam vulgo Viriliæ dicebantur.* Virorum itaque juxta ac feminarum ornatus. Nisi *Virilias* Virorum, *Viriolas* feminarum dixeris. Videtur sanè *Plinius* Lib. XXXIII. cap. III. aliquid inter *Virias* & *Virilias* posuisse discriminis: *Viriolæ* (vel ut alii *Viriæ*) *Celticæ dicuntur, viriles Celtibericæ. Vxorias* reponit quidem ex vetustissimo Codice *Bayfius* Libro de Vasculis, pro fibulis uxoriis: Verum repugnantibus aliis Manuscriptis, minoris nec antiquitatis nec fidei, & ipso *Plinio*, qui per omnia luxus instrumenta decurrens primo fibularum injicit mentionem, mox periscelidum, tum

Viriliæ à Viris dictæ.

Viriliæ Virorum. Viriolæ feminarum.

tum anulorum, tandem *Viriarum*, quas statim de *armillis* interpretatur, hæc narrationi suæ subjungens; *Habeant feminæ in armillis*. Quidquid sit, communes sunt feminis Virisque *armillæ*. Nam *Exodi* xxxv, 22. Viri cum mulieribus *armillas & dextralia ad cultum* Divinum Tabernaculi extruendi *& vestes sacras contulerunt*. *Glossæ veteres*. ψέλιον ἀνδρὸς, *Brachionarium*. Vnde apud *Herodot*. Lib. VIII. ἄνδρες στρεπτοφόροι dicuntur, & ψελιοφόροι. Principibus insuper Regibusque familiares. De Caligula *Suetonius* cap. LII: *Sæpe depictas gemmatasque indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus & cycladatus*. Thyum Dynastam Paphlagoniæ, captivum licet, Datames apud *Corn. Nepotem*, *ornavit torque atque armillis aureis, cæteroque regio cultu*.

Vtrique sexui communes armillæ.

Armillæ Regum.

cultu. In Cari Imperatoris dextra *gemmas fulgentes*, seu *dextrocherium* adumbrat *Chrysostomus* in Laudat. Babylæ. Ad Constantium *Lucifer Caralitanus* de non parcendo delinquentibus: *Debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam & dextrocheria.* Mortuo Atila Proceres regni militesque post ferales epulas *armillas* ejus protraxerunt, ut filo suo pertexuit *Iuvencus Celius Callanus* MS in historia Atilæ: *Armillas & armorum diversa genera, equos, faleras, diversosque ornatus in medium producentes noctem totam crapulis ebrietatibus ac dissolutionibus expenderunt.* Apud Indos potentiores, teste *Æliano* Lib. de Var. Hist. & de Animal. Idque aliquo discrimine, quod ex *Q. Curtio* animadverto. Reges enim gemmas margaritasque appendebant lacertis, alii nobiliores vel opulentiores aurum.

Armillæ potentiorum apud Indos.

Nobiles aurum Reges

rum. Libro quippe VIII, de Indorum luxuria: *Brachia quoque & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent.* At Lib. IX. de ornatu Regis Indici: *Brachia margaritis ornata erant.* Et ne sacros prætercam, Saulis brachio *armillas* detraxit parricida ejus Amalechites, Davidique obtulit successori. Vbi LXX. τὸν χλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ. Vocem Ebræam אֶצְעָדָה *Targum* vertit טוֹטַפְתָּא *armillam* indice *Schindlero*, *Pagnino*, *Mercero* aliisque. *Aquila* βραχιάλιον. A quibus nihil sentit diversum *Vulgatus*, *B. Hieronymus*, nec *Versiones* aliæ abeunt. Sed de *armillis* Regum Israëlitarum consule Lib. III. Eleochrism. *Fortunati Scacchii* apud quem aliqua legisse memini, quum eum Romæ pervolverem. Ab his ad milites donaria transiere, gestarum fortiter

Reges gemmas in lacertis habebant.

Armillæ militum donaria.

rerum

rerum monumenta. *Florus* Lib. I. cap. I. *Sabinis prodita porta per virginem: nec dolo, sed puella pretium rei, quæ gerebant in sinistris, petierat, dubium clypeos an armillas.* Consentit *Flavius Vopiscus* in D. Aureliano, de eodem in Epistola militari ad vicarium suum: *Arma tersa sint, ferramenta samiata, calceamenta fortia. Vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium in baltheo non in popina habeat. Torquem, brachialem & annulum apponat.* Sic quippe legendum rectè, sicut omnia, censet *Cl. Salmasius*, ut Aureliani mens sit, milites torquem & *brachialem* & anulum habere & gerere. Nam *apponere anulum* est induere, quemadmodum *ponere vestem* pro induere *Tertulliani* de Pallio frequentata dictio. Aliqua tamen differentia *armillæ* dabantur. Non exteris, sed civibus. *Pli-*

Tertulliano lux.

Armillæ civibus datæ non exteris.

Plinius Lib. XXXIII. cap. III. *Auxiliares & externos torquibus aureis donavere, at cives non nisi argenteis. Præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi.* Quod ex *Plinio* hauserat absque dubio *Alexander* ab *Alexandro* Libro IV. Genialium dierum cap. XVIII. Equitibus familiares in Inscriptione Matellica apud *Smetium* pag. 52. qui eam à *Nic. Florentio* habuerat:

Armillæ Equitum.

C. ARRIO. C. F. COR. CLEMENTI MIL. IX. COH. PR. EQVITI. COH. EIVSDEM DONIS. DONAT. AB IMP. HADR. TORQVIBVS ARMILLIS PHALERIS OB BELLVM DACICVM SINGVLARI PRÆF. FR. TESSERARIO. OPTIONI.

quas *Armillas* quoque idem à Trajano obtinuerat in alia apud eundem Inscriptione pag. 27.

quam

quam videat cui volupe eſt. Nuſio Equiti Romano Veſpaſianus idem contulit donum, ut indicat Inſcriptio *Narniæ*, quam dedit nobis *Onuphrius Panuinus*, & repetiit *Smetius*, ſed alia forma *Gruterus*:

D. M.
C. NVMISIO. C. F. SCAPT
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQ. ROM. OMNIBVS. HONOR. IN. COL. NAR. PERFVNCTO DONATO. AB.
IMP. CÆSARE. T. VESP.
AVG. TORQ. ET. ARMILLIS. *II.* ET. HAST. PVR. *II.*
ET. COR. VAL. II.
C. NVMISIVS. C. F. SEMPRONIVS. DECVR. *III.*
COL. NAR.
D. D.

Equites *armillis* argenteis contentos refert *Iulius Capitolinus* in *Ex argento Equitum armillæ.*

in Maximinis. Gestabant *armillas* quoque servi, Dominorum indulgentia. Vnde *armillata turba* dicuntur. cursores servi apud *Suetonium* Neron. cap. xxx. Nec minus illi qui in triumphis ludebant. *Appianus Alexandrinus* de Scipionis triumpho: *Imperatorem lictores praibant, purpureis amicti vestibus; tum Citharadorum, & tibiarum turba ad Hetrusca similitudinem pompa: Hi succincti, coronisque aureis redimiti, suo quique ordine canentes, psallentesque prodibant: horum in medio, quispiam talari veste, fimbriisque, atque armillis auro splendentibus amictus, gestus varios edebat.*

Armillæ servorum.

§. VI. *Armillæ Sponsalitiæ.*

Caruerunt iis Virgines, *armillasque* manibus suspendisse infra

infra decorem putabatur. Hortatur enim Virgines *B. Cyprianus* de habitu Virginum, *ne inferant auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus preciosa catena.* Ratio pudoris manifesta. Nam à Viris dabantur, ut virginitati suæ irent exsequias, de qua, acceptis *armillis*, transigebatur. Enimverò sponsalium erant tesseræ. A sacris ordiar. *Genesis* XXIV, servus Abrahami Rebeccæ futuræ Isaaci conjugi, absentis Sponsi nomine, inaures injecit & *armillas*, ut fatetur ipsus: *Et posui inaurem super faciem ejus, & armillas super manus ejus.* Verbisque proximè præcedentibus: *Et factum est cum vidisset* (sc. Laban) *inaurem & armillas in manibus sororis suæ.* צָמִיד in Hebræo occurrit. *Vulgatus* armillam, LXX. ψέλιον vertunt optimo consilio, qui & hoc ad-

Armillis virgines carebant.

Armillæ sponsalitiæ.

Armillæ furtivi amoris indicia.

dunt ex mente primi idiomatis, fuisse ψέλλια δύο. Aliud vinculi amatorii testimonium præbet scortum *Genes.* XXXVIII, 18. 25: Quærenti enim Iudæ, & de concubitu paciscenti, quid sibi vellet pro arrhabone dari, respondit simulato vultu Thamar nurus ejus: *Annulum & armillam & baculum quem manu tenes.* Vbi פְּתִיל quid sit, litigant Interpretes. LXX. per ὁρμίσκον seu monile exponunt. *Rabbi David* per pallium seu fasciam. Hunc sequuti *Pagninus*, *Tremellius*, *Iunius* & *Buxtorfius* in Concord. *sudarium* reponunt. Nec aliter *Danus Interpres*, **en Næsklud.** *Vulgatus*, *armillam*, quo cum lubentes facimus, si de *armilla* ex filis seu aureis seu argenteis torta animus fuit explicare. Nam פְּתִיל perpetuam in Codice sacro fili induit significationem, præsertim *hyacinthini*, ut *Exod.* XXVIII. 28. 37.

28. 37. XXXIX, 3. *Num.* XV, 38. fili linei *Ezech.* XI, 3. fili ſtupæ *Iudic.* XVI, 9. panniculi *Num.* XIX, 15. Vnde Hebræorum Magiſtri in *filo neto*, vel *torto* ferè conſentiunt, quandoquidem פתל *contorquere* notat, & *colluctari*. *Armillæ* verſio ex ejuſdem commatis loco fulcitur *Ezech.* XXIII, 42. ubi de ſcortatione cum externis proſtibulis: *Ac ſi daturi eſſent armillas manibus ipſarum, & coronam ornatus capitibus ipſarum.* Hinc ad Virgines ſacras, quæ Chriſto, tanquam Sponſo, perpetua ſe devoverunt caſtitate, *B. Ambroſius* in Vita S. Agnetis: *Ornavit inæſtimabili dextrocherio dextram meam, & collum meum cinxit lapidibus pretioſis.* Neque profanis Sponſalitiæ armillæ ignorantur. Ita apud *Plautum* Act. III. Sc. III. Menæchmis dicit ſe cum *Spinthere* etiam *armillas* amaſiæ ſuæ Erotio dediſſe:

Vbi illæ armillæ *sunt, quas una dedi:*

De his *Flaccus* Lib. I. Od. IX.

Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo,
Pignusque direptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

Pignus lacerti quid?

Pignus lacerti, armilla est sponsalitia pignoris loco à proco circumdata, quale Iuniam Fadillam sibi desponsaverat Maximinus Iunior, in juventute tamen prælmatura morte exstinctus. Arra regia in illorum catalogo appellatur quæ post Sponsi fatum Sponsæ relinquebantur. *Iulius Capitolinus* pro his loquatur in Maximino Iuniore: *Desponsata illi erat Iunia Fadilla, proneptis Antonini: quam postea accepit Toxotius ejusdem familiæ Senator, qui periit post præturam. Manserunt autem apud eam arræ regiæ,*

Arra regia.

regiæ, quæ tales fuerunt, ut Cordius loquitur, ex iis quæ in harum rerum perscrutatione fuisse dicuntur: monilium de albis novem, reticulum de prasinis undecim, dextrocherium cum costula de hyacinthis quatuor. Firmat propositum jocosa historia *Clitophonis* Rer. Gal. I. *Cælio Rhodigino* Lib. VIII. Antiquarum Lectionum cap. XIII. memorati. *Galatarum Rex Brennus, quum depopularetur Asiam, Ephesum cum exercitu venit, ac in Ephesiæ puellæ amatorios incidit laqueos. Ea vero congressuram se pollicita est, insuper & Ephesum proditturam, si psellia sibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit Barbarus, ac militibus imperavit, in eam conjicerent quod haberent aurum, quo avarior puella adobruta periit.* Quod hausit *Rhodiginus* ex *Plutarchi* parallelis minoribus cap. 15. Vxores factæ in armario spon- Armarium pro

condendis armillis. sponsalitias condebant *armillas*. Quod ex *Plauto* didici Menæchm. Act. III. Sc. III:

Hoc est quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse ajebas uxori tuæ.

Planè ad morem nostrarum, quæ nuptæ arrâ Sponsi armarium exornant, quod Schmückkammer vocant. In sepulchra illatæ armillæ. Olim in æternam gratæ copulæ memoriam in sepulchrum sibi voluerunt inferri. Auctor *Schævola* in Lege Medico, XL. ff. de Auro & argento Legato: *Funerari me arbitrio Viri mei volo, & inferri mihi quæcunque sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex smáragdis.* Vel testamento legabant. *Paulus* in Lege *si tibi electio* ff. de optione vel electione legata: *si ex quatuor viriolis duæ, quas elegissem, mihi legatæ sint: sive duæ solæ sint relictæ, sive ab initio*

duæ

duæ solæ fuerint, valet legatum. Inter muliebria quoque Legata *Vlpianus* lege xxv. §. 10. ff. de auro & argento legato recenset. *Ornamenta muliebria sunt quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ, anuli præter signatorios, & omnia, quæ ad aliam rem nullam parantur, nisi corporis ornandi causa*, &c. Præ cæteris enim Mater filiæ legabat, ut ex *Legibus Anglorum* supra observavimus. Vnde inter ornamenta muliebria jure hæreditario illæ transierunt armillæ, quæ dono maritorum non venerant.

§. VII. *Varius Armillarum apud varios Vsus.*

Ornamenti autem gratia cunctis feminisque Virisque collatæ. Suidas: ψέλλιον, κόσμος τῆς χειρός, *brachiale* manus ornamentum. Armilla ornamenti loco.

Lexicon noſtrum Manuſcriptum: ψέλλιον. κόσμος τὶς καὶ καλλωπισμός: *Mundus quis & cultus ſuperfluus.* Idem *Vlpianus* ſancivit, in Lege ſæpius nominata. Divina vox eſt *Ezechielis* XVI, 10: *Ornavi te ornatu, indens armillas manibus tuis, & torquem collo tuo.* In eandem rem diſſerit *Eccleſiaſtes* XXI, 24: *Velut ornamentum aureum eſt eruditio ſapienti, & inſtar armillæ brachio dextro.* Stratilax *Plautinus* Truc. Act. II. Sc. II. ad Aſtraphium ancillam:

An eo bella es tu, quia accepiſti
arme adveniens.

Vbi alii *arma* legunt. Rectius *Ian. Mellerus Palmerius* in Spicilegio *armeas* pro armillis. *Ioſephus Gorionis* Lib. I. hiſt. Daniel. cap. XIV. ex Interpretatione *Munſteri*, in ænigmate Zerubabelis de mulierum potentia: *Propter mulieres, ut illis ematis jocalia deſiderabilia, aurea & argentea;*

varia

varia ornamenta & monilia preciosa, inclusoria aurea, myrrham &c. Inclusoria *armillæ* fuere, quod brachia includant proprio velut vinculo seu fibulis. Hoc ornandi studio Legatis Reges Persarum *armillas* dabant, teste *Æliano* Lib. I. Var. hist. cap. XXII. spectantque hæc ad venerationem fere & cultum sacratiorem, quem & Legatis & Sponsis & fortibus Viris debuit grata antiquitas, quemadmodum Platanum arborem *armillis* & torquibus veneratus est *Xerxes*, cujus historiam texuit *Ælianus* Lib. II. Var. hist. cap. IV. Taceri non debet vana veterum septentrionis Regum religio, qui Othini cujusdam (unde Danis **Onszdag** / Dies Mercurii illi sacer) divinitatis titulo celebris effigiem aureo complexi simulachro Byzantium transmiserunt, ejusque brachiorum lineamenta

Inclusoria armillæ quid?

Legatis armillæ datæ.

Platanus arbor armillis decorata.

In Othini effigie brachiis armillæ additæ.

con-

confertiſſimo *armillarum* pondere perſtringebant. Cujus deinde conjunx Frigga, quo cultior progredi poſſet, aſcitis fabris, aurum ſtatuæ detrahendum curavit, ut prodidit diſertiſſimus *Saxo* noſter Libro I. Ad memoriam quoque conferebant, ob cordis per micantes in carpo venas viciniam, ut ubique etiam abſentes ſint præſentes donatores. A quo *armillarum* uſu metaphoram mutuatur Iehovah *Exodi* XIII, 9, ut imis populi medullis præcepta ſua infigat: *Vt ſit tibi in ſignum ad manum tuam, & in monimentum inter oculos tuos.* Quæ eadem ſententia repetit *Deut.* XI, 18: *Etiam alligabis ea in ſignum manui tuæ, & erunt pro frontalibus inter oculos tuos.* Appendices hic denotant טוטפות, & *ornamenta*, præſertim brachii, à טפף *inceſſit*, quia geſtantur, vel quod loco non

Armillæ memoriæ adminicula, quare?

non moveantur cui in rei memoriam hærent appenſa. Eodem inſtituto Natali die offerebantur *armillæ* Natalitiæ. *Plaut.* Epid. Act. v. Sc. I: Armillæ Natalitiæ.

Non meminiſti me auream *ad te afferre natali die?*
Lunulam atque anellum aureolum in digitum?

Quam lectionem quoniam confirmant Manuſcripti *Codices*, ut fatetur *Camerarius*, retinentque *Editiones* pleræque; inde facili mutatione *Cl. Meurſius* in *armeam* transformat, diminutam ex *armilla* vocem. *Lambinus* autem aliique *inaurem*, neſcio quo veterum teſtimonio, elegerunt. Annulos enim *armillaſque* natali die donatas invenio, inaures nuſquam. Ad *Armillas* Natalitias intendit digitum ſuccino ſuo *Iuvenalis* Satyra IX. & Calendis Iani à Clientibus Miſſitata *Spatalia* caryotarum cecinit *Mar-*

Martialis Libro VIII. Epigram. 33. & XIII. Epigram. 27. Non alio animo militibus ex bello feliciter reversis distributa armorum brachiorumque ornamenta, quorum ope fortiter res gesserant, quam ut hæc virtutis præmia se iisdem meruisse brachiis recordarentur. Quo *Isidorum* pertraho non invitum Libro XIX. Originum cap. 31: *Armillæ propriè Virorum sunt collatæ victoriæ causa militibus ob armorum virtutem.* Vt & *Polybium* de Mil. Rom. *Imperator ei qui hostem percusserit hastam donat, qui verò dejecerit & spoliaverit, pediti quidem phialam, equiti phaleras.* Pro φιάλην *Lipsius* legit ψάλιον, *armillam.* Cujus nemo satis admiretur eruditionem. Illi accedit *G. Gualtherus* Anim. ad Tab. Sicil. CCCC. Nam phialæ non nisi semel in *Vopisco* inter castrensia præmia numeratæ, armillæ

Armillæ Virtutis militum præmia.

Phialæ inter præmia castrensia.

millæ centies. Artarxerxes quippe, referente in ejus Vita *Plutarcho*, interfectum à se Cyrum volens, variis belli ducibus dona misit, ea lege & conditione, ne ad alios laus facinoris deveniret. Vnde Mithridati, qui Cyrum sauciaverat primus, dona misit, eo quod stratum equi Cyriani retulerit. Dona illa quæ fuerint, in convivio deinde effatur Sparamixe, quum ad illud regiis ornatus vestibus accederet Mithridates: ὡς καλὴν ἐσθῆτά σοι ταύτην, Μιθριδάτης, ὁ βασιλεὺς δέδωκε, καλὰ δὲ στρεπτὰ καὶ ψέλλια· πολλοῦ δὲ ἄξιος ὁ ἀκινάκης. *Vt elegantem hanc tibi vestem, Mithridates, Rex donavit, elegantes & torques & armillas, jam preciosiorem acinacem.* Ad hæc Samnitico bello finito ob invictam fortitudinem, ut testatur *Livius* extremo Lib. X. *L. Papirius Sp. Papyrium fratris filium, & quatuor* Armillæ fortitudinis documenta.

Cen-

Centuriones manipulumque haſtatorum, armillis, aureiſque coronis donavit. L. Siccius Dentatus Tribunus Plebis ſtrenuus bellator apud *Agellium* Lib. II. Noctium Atticarum cap. XI. *pugnaſſe in hoſtem dicitur centum & XX. prœliis; cicatricem averſam nullam, adverſas quinque & XL. tuliſſe; coronis eſſe donatus aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, civicis XIIII. torquibus tribus & LXXX. armillis plus centum LX.* De quo Vetus Lapis:

IDEM SPOLIA CEPIT.
XXXIV. DONATVS. HASTIS. PVRIS. IIXX. PHALERIS. XXV.
TORQVIBVS. III. ET. LXX. ARMILLIS. CLX. CORONIS. XXXV.
CIVICIS. XIII. AVREIS. VIII. MVRALIBVS. III. OBSIDIONALI. I.
FISCO. AERIS. X. CAPATIVIS. XX.
IMPERATORES. VII.
IPSIVS. MAXIME. OPERA.
TRIVMPHANTES. SECVTVS.

Domeſticum hujus præmii habemus exemplum, ne externa longius advocemus. Invidendus enim patriæ hiſtoriæ conditor *Saxo* Lib. III. narrat, Roricum cum exercitum contra Sclavos pararet, Vbboni magnanimo, corpore præſtanti & incantandi artibus pollenti, de induſtria certaminis præmium perquirenti, *armillas* ſpopondiſſe. Sed, ut erat in navigio collocatus, *armillas* ingenti excuſſas jactu petitori quum ſtatueret porrigere, conatum ejus fefelliſſe interſtitii magnitudinem. *Armillæ* enim languido, ac parum vegeto motu, citra deſtinatum locum collapſæ fluctibus interceptæ ſunt. Trajanum Divum hoc nomine laudat fragmentum *Inſcriptionis* veteris:

Armillæ certaminis præmium.

DO-

DONIS. DONATO. AB DIVO TRAIANO. AVG. TORQVIBVS. * ARMILLIS. PHALERIS. BELLO. PARTHICO &c.

Nam, ut eleganter *Iuvenalis* Satyra ultima extremo:

Ipsius certè Ducis hoc referre videtur,
Vt qui fortis erit, sit felicissimus idem,

Vt

* De distributione horum donorum memoria quo- in nummis Imperatoris Cæsaris Nervæ Trajani.

Vt lati phaleris omnes, & torquibus omnes.

Quem locum de armillis non injuria accepit *Stevvechius* Libro II. Commentarii ad Vegetium De M. Aurelio alia ad Columnam Trajani Romæ visitur:

M. AVRELIVS. M. F.
CELSVS
PR. LEG. II. AVG. C.
:: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: ::
OMNIBVS. EX. PEDIT. ET
HONORIB. PERFVNCTO
DONIS. DONATVS. AB
IMP. CÆS. AVG.
BELL. ACT. SICIL. ET.
HISP. TORQ. ARMIL. ET.
PHAL.
III. --------------------
L. AVRELIVS. CELSVS
EQ. SING. AVG.
PATRIB. M. P.
MIL. ANN. XVI. VI. ANN.
XXXXI. M. VI. D. M.

Calbei

Calbei armillæ donativæ.

Calbei dictæ hæ donativæ *armillæ*, ut observat *Festus*: *Calbeos armillas dicebant, quibus triumfantes utebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur.*

Formula doni militaris.

Formulam doni hujus militaris inter alias interseruit Lib. IV. *Barnabas Brissonius*, ex *Valerio* mutuatam Lib. VIII. cap. XIV. Fuitque hæc: IMPERATOR TE ARGENTEIS ARMILLIS DONAT.

Armilla victorum præmiū in ludis.

Victoribus etiam ex ludis cesserunt. *Iulius Capitolinus* in Maximinis: *Natali Getæ, filii minoris, Severus militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis, id est, armillis, torquibus & balteolis.* Claudium quoque *armillis* & torquibus ob certamen ludicrum donavit Decius, si credimus *Trebellio Pollioni* in D. Claud. Eodemque ingentis *armillæ* dono urbanitatem dicti Wiggonis prosequutus est Rolfo Krage apud *Saxonem*

Gram-

Grammaticum Lib. II. Resonem Rex Norwagiæ Goto magni ponderis *armilla* donavit ideo tantum, quod eum cultius & familiarius habuisset, ut *idem* Lib. VIII. scriptum reliquit. Ita est professo. Corruptis hominum moribus ad jocos migravit virtutis præmium, & quod ornamenti loco fuerat, ad luxum translatum. Sed venia illis, quia & nostrum seculum in his sibi ignosci vult. Minatur verò Jehova *Esaiæ* III. 19. 20. *Tempore illo amovebit Dominus ornamentum istud periscelidum, ocellataque opera, & lunulas, Myrothecidia catellasque bracteolas. Tiaras* (אצעדה, LXX. *χλιδῶνες*) *& armillas, redimiculaque & amuleta.* Arrogantiam & φιλόκοσμον Gallorum hoc titulo taxat *Strabo* Lib. IV. Geographiæ, quod περὶ τοῖς βραχίοσι καὶ τοῖς καρποῖς ψέλλια, καὶ τὰς ἐσθῆτας βαπτὰς φοροῦσι καὶ χρυ-

Ad luxus instrumentum migravit armilla apud Varios.

σοπάσεις, *circa brachia ac manus cum brachio commissaram* (ita carpum describit *Xylander*) *brachialia gestant.* Inde χλιδῶνες dictæ, quasi deliciæ, luxuriosæ. Nam χλιδὴ apud *Suidam* est τρυφή, ἔκλυσις καὶ μαλακεία: *Delicia, luxus, dissolutio, mollicies.* De luxu Samiorum Duris apud *Athenæum* Lib. XII. Deipnosophistarum: *De Samiorum luxu Duris citat Asii carmina, quibus traditur armillas (χλιδῶνας) in brachiis gestasse.* Antonino pariter vitio vertebatur, quod mollitie feminina fractus & alieno cultu elatus *armillas* gestaverit. Id tradit *Herodianus* Libro V. in Macrinum: *Vestitum usurpans luxuriosum, purpura intextum atque auro, monilibusque & armillis redimitus*, περιδεραίοις καὶ ψελλίοις. Ad decipiendum oculos Virorum cum reliquo ornatu comparatas *Iudithi* exemplo Sacer scriptor c. X. persuadet:

Armillis conspiciendis corporis faces quærebant.

ſuadet: *Quumque ſumens ſandalia adhibuiſſet pedibus ſuis, & circumpoſuiſſet brachialia & armillas, annuloſque & inaures ac totum mundum ſuum, denique venuſtè ſe compoſuiſſet valdè ad decipiendum oculos Virorum.* Sed quemadmodum ad ſacra pertinebant, ita & ad ſuperſtitionem, ne conſuetam aliarum rerum conditionem refugerent. Vſus in ſacris. Nam *armillas* veſtibus Aharonis tribuit *Arias Montanus* in Antiq. Iud. quas anulos vocat ob utriuſque ſimilē ſtructuram: *Hoc rationale, ſeu pectorale quatuor armillis ſeu annulis, ad quatuor angulos affixis auctum erat: ex duobus ſuperioribus ligabatur catenis duabus aureis, in ſpintris formam contortis.* Volente id factum videtur ſcriptura divina. Quippe *Exod.* xxxv. 12: *Quidquid ad cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, Viri cum mulieribus præbuerunt, armil-* Armillæ in ſacris.

las & inaures, annulos, muranulas & dextralia. Quo loci חח *armillam* reddunt *Hieronymus* & *Vulgatus*, haud ineptè, si siquidem חח genus sit fibulæ vel unciæ *armillis* haud incongruæ. Lxx. tamen σφραγῖδας prætulerunt, pro *dextralibus* verò περιδέξια. Pari religione ad expiationem contulerunt. *Numeri* xxxi. 50: *Offerimus oblationem Iehovæ quisque quod nactus est, instrumentum aureum, periscelidem, aut armillam, anulum, inaurem aut cingulum pendulum, ad faciendum expiationem pro animis nostris coram Jehova.* Ambigua vox אֶצְעָדָה, qui à צעד *incedere* derivatur, *Hieronymo Vulgatoque* periscelides significat, rectiùs Lxx. τὸν χλιδῶνα, & *Pagnino*, *brachiale*, quod & calculo suo probat *I. Drusius* Comment. ad Num. cap. cxxviii. ita enim 2. *Sam.* 1. 10. accipiendum quoque ex textu constat. Ab Ecclesiis

Armillæ ad expiationem collatæ.

ſiis ad forum devolvebatur olim in Republica Iſlandica, ſacri juramenti teſſera. Fidem faciet *Arngrimus* patriorum morum callentiſſimus, cap. VII: *Cujus religionis fuit ritus, ut juramentum præſtituri, adhibitis teſtibus, annulum in ara Deorum aſſervari ſolitum, & in foro judiciali à judice ſupremo in brachio geſtatum* (quare de *armilla* verius acceperim) *hoſtiarumque ſanguine illinitum, attrectarent.* Rupibus triviiſque ſuſpendit Frotho Magnus Danorum Rex ad ſubditorum explorandam fidem. Loquatur *Saxo*, quia nemo melius, Lib. v. circa umbilicum: *Armillam unam in rupe, quam Frothonis petram nominant, alteram apud VVig provinciam, defixit edicta à ſe innocentiæ experimentum daturas.* P. p. *In Iutia, tanquam in capite Regni ſui, magni ponderis auream armillam triviis affigi curavit.* Similia

Armilla juramenti ſacri teſſera apud Iſlandos.

Armillæ rupibus triviiſque quare ſuſpenſæ?

milia de Ælfredo Anglorum Rege recenſet *Matthæus Weſtmonaſterienſis* ad Annum DCCCXCII. qui per publicos aggeres, ubi ſemitæ ſinduntur in quadrum, armillas jubebat aureas appendi, ut viantium aviditatem irritaret, cur non eſſet qui eas acciperet. A *Saxone* in ſuſpicionem venit *Fortunius Licetus* Vir Clariſſimus Libro de Anulis cap. XL. de cornu aureo nuper in Dania eruto, ad explorandam Præſidum vigilantiam in biviis olim quoque ab Haraldo Rege fuiſſe expoſitum. Quod quanquam factum non inficietur Cornu hujus aureus vindex *Olaus VVorm* in ſecunda Aur. Corn. editione & Epiſtola ad Licetum, quam, ne periret, hujus calci ſubnectendam curavi: tamen neutiquam eum in finem initio conditum vel inde firmius credit, quod rudi maſſa aurea, aut minori labore

Cornu aureum Danicum ad explorandam Præſipum vigilantiam.

bore

bore in aliam redacta figuram idem commodè potuerit præstari. Et ſanè exploraturi fidem alicujus, non illuſtri adeò & ſignato monumento, quod facilè à quovis agnoſcitur ad Regem pertinere, ſed communi ſigno tentamus, quod ſuſpicionem apud perfidos amovet agnoſci poſſe. Magna præterea inter *armillas* cornuque eſt differentia, illæ pluribus communes eſſe potuerunt, hoc regium planè opus, abſcondi difficulter aptum. Nec *armillas* in hunc conditas uſum affirmat *Saxo*; ut exponerentur, ſed alio fine antea factas à Frothone jam ad hunc uſum fuiſſe traductas. *Armillæ* quippe ad armorum manuſque ornamentum principe ſcopo deſtinabantur. Vicinum *armillarum* officium erat ad inſidias mercandas: Nam Regem Canutum Toroni armillam auream donaſſe perhibet

Armillarum primarius uſus.

Alius earundem uſus.

bet *Snorro Sturleſon* in Chronico Norwegiæ, ut Olai Haraldi, Regis Norwagici vitæ inſidiaretur, dubio procul memoriæ cauſa. Abſcondidiſſe verò in cubiti parte ſuperiore ſub manica. Quod quum ad Olaum per amicum fuiſſet delatum, ipſe arrepto, quaſi neſcius, brachio, & ad ſuperiora manum pertentando deduxit, tumidumque, ut dictum fuerat, eo loci deprehendit. Quod nudato brachio, quia tumorem cauſabatur, magis apparuit. Vnde debitas *armillæ* perfido animo acceptæ inſidiator pœnas Regi dedit. Tandem, ne longius abeam, ſuperſtitioſæ medicinæ inſerviebant armillæ. Augent nummos in arca. Apud *Saxonem* Gevarus Lib. III: *Mimingo* (ſylvarum ſatyro) *armillam eſſe mira quadam arcanaque virtute, poſſeſſoris opes augere ſolitam.* Dolores

Armilla opes poſſeſſoris augebat.

lores fedant mulierum. *Plinius* Lib. XXVIII. cap. 4: *Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat inclusus in armillam, & assiduè in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet.* Expugnant rabiosorum venenum & febrium ardorem extinguunt. *Plinius* idem cap. VII: *Lais & Salpe canum rabiosorum morsus, & tertianas quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso, sanari tradunt. Diothymus Thebanus vestis omnino ita infectæ portiuncula acu vel Licio* (seu *pellicio*, ut alii libri) *brachiali inserta.* Quæ fortassis ut inclusoriis appendebantur brachiis nulla alia religione, nisi quod commodius ita carpo medicinæ applicitæ servari potuerint. Verva eborea in brachio Epilepsiæ curandæ *Scribonii Largi* Comp. XVI. de *armillis* accipienda

Muliebrium locorum dolores prohibebant.

Medebantur rabiosorum veneno & febrium ardori.

Armillæ Epilepticis conferebantur.

Verra e-borea unde? pienda quis non videt? Dicta à vertendo, ob circularis formæ amplexum, vel ab averruncando instar amuleti. Amantium denique procurabant conatus. *Plinius* enim Lib. XIII. cap. 25. ex Iuba auctor est, Troglodytarum feminas *spathalia* sua ex frutice Charitoblephara confecisse, quod hic frutex efficax esset in amatoriis. Hinc *spathalia* à Menæchmo exigit ancilla apud *Comicum* Act. III. Sc. 3. ut ipsum libenter videat.

Armillæ in amatoriis efficaces.

Amabo, mi Menæchme, inaureis da mihi

Faciundas pondo duûm nummûm spatalia:

Vbi *stalagmia*, genus inauris legunt plurimi; sed quum præcesserit inauris, aliud ornamentum hoc nomine indigitavit, præsertim cum ancilla *armillis* quoque videatur inescata quas ex arma-

armario heræ ejus dederat. Cæterum, ne de externis nimium simus solliciti, monent *armillæ* Danicæ, quæ in Musæo Wormiano asservantur, ut quid veteribus Danis præstiterint beneficii, coronidis loco inquiramus. Quanquam autem obscura hic sint vestigia, dictat tamen animus, si verè, judicabunt Doctiores, *armillas* istas militaria fuisse instrumenta, ut robur brachio & firmitatem ictibus adderent. Eo enim *armillarum* lignearum & acutarum genere brachia muniunt hodie Itali Gallique in ludo, quem *Ballon* vocant, ad tumidas pilas fortius vibrandas. Quam conjecturam nostram firmat *Saxo* æternum patriæ ornamentum Lib. II. in Biarconis declamatione ad arma exciti:

Armillæ Wormianæ ad robur brachio addendum.

Itali Gallique quid Ballon dicant?

> Armillas *dextræ excipiant, quo*
> *fortius ictus*

Collibrare queant, & amarum figere vulnus.

Ad excipiendos ictus satis densæ ac firmæ.

Non abludit forma ampla satis, nec compacti anuli duodecim, apti qui per lacertos longius distendantur, nec denique singulorum pondus roburque. Ita quippe densatas verbis præcedentibus innuit *Saxo*:

---- pugnemus apertis
Pectoribus, totosque auro densate lacertos.

Armillæ inter militaria instrumenta.

Certè inter militaria organa *armillas* olim habuisse locum nec dissimulat *Saxo*, nec alii peregrini. *Ille* enim Libro jam laudato in Hialti ad commilitones exhortatione:

Enses Theutonici, galeæ, armillæque *nitentes,*
Loricæ talo immissæ, quas contulit olim

Rolvo

Rolvo suis, memores acuant in
prælia mentes.

Xenophon verò manifestum præbuit indicium Libro VI. Pæd. Cyri, de Panthea uxore Abradatæ currus falcatos in usum Cyri instruentis: *De pecuniis suis aureum ei thoracem & auream galeam* καὶ περιβραχιόνια *confecit.* Vnde *brachialem* apponere militem suum Aurelianus apud *Flavium Vopiscum* præcepit. Et inter spolia ex captis Gallis in Capitolio suspensa *Polybius* Lib. II. recenset *aureum brachiale, quod circa manus & collum portabant Galatæ.* Sed quid appendiculæ illæ duæ forma circulares & oblongior altera? Fuit cum suspicarer in sacrificiis Danorum ad excitandum sonum sacrificulos adhibuisse, sicut in sacris Cybeles tintinnabulis usi Sacerdotes: Sed jam animo sedet, quia de

aliis Barbaris notum; concussu & sonitu isto vel ad prælia incendisse animos militum, vel hostes terruisse fremitu. Alioquin *armillas* manu concussas crepitasse, sine dubio horum circulorum opera, (nisi laxiores fuisse credamus,) ex *Epigrammate veteri* docemur, in quo χρυσοκρόταλον dicitur σπατάλιον, *ex auro* nempe *crepitans brachiale* :

Armillæ manu concussæ crepitabant, & quomodo?

Τὴν χρυσοκροτάλῳ σειομένην σπατάλην.

Sive quod appendiculas aureas habuerint illæ, quæ nostris æneæ, sive quod fluitantes in brachiis crepitaverint. Quid si ad cæstus pugilum has referamus armillas? Cæstibus profectò haud absimilis forma, licet arctius applicari nequiverit. Cæstus enim lamina erat ænea loris alligata manibus, distinctis clavorum punctis seu fer-

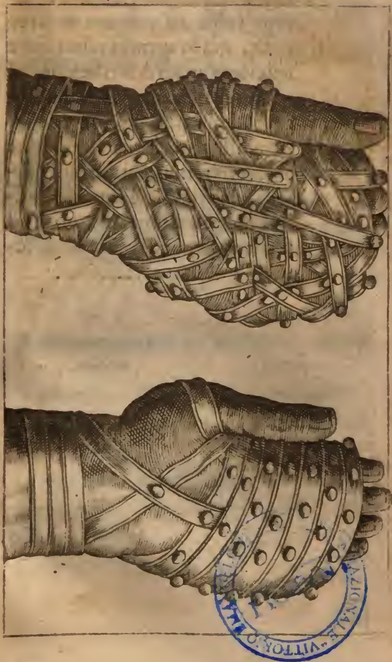
Armillæ pro cæstibus pugilum.

Cæstus quid?

ferreorum seu plumbeorum, ut ex variis antiquitatum monumentis probant *Aldus Manutius* Lib. I. Epist. Quæst. 8. *Mercurialis* Lib. II. Gymnasticæ artis c. 9. apud quem & suis lineis reperies expressum. Cæstus autem antiquis Danis neutiquam ignotos, auctorem habeo *Saxonem* primo Lib. III. de Hothero. *Natationis, arcus, cæstuumque peritia, nec non quantamcunque ea ætas capere poterat, agilitate pollebat.* Ad quem locum vide quæ erudite post *Manutium* & *Mercurialem* annotavit Cl. *Stephanius*: ego cæstus non malè referre armillas nostras ausim pertendere, quandoquidem conjecturæ eo usque fidendum, donec clariora vestigia emerserint. Nam veterum fautores id habemus incommodi, ut de iis quæ temporibus nostris defuncta sunt, ex ingenio potius, quam veritate, cogamur

Antiquis Danis non ignoti.

mur nonnunquam ſentire. Princeps culpa ad majores noſtros redit, qui in agendis rebus fuere feliciores quam deſcribendis, ad arma promtiores quam ad literas. Idque data opera: ne gloriam illorum armis lacertiſque anteverteremus, futurorum providi, de armillis aliiſque levioribus ſilentio aſtuto inter nos lites ſuſcitarunt, ut dum illi de virtute, nos de lana certaremus.

DE ARMILLA

Versus ex Libro II. Argenidis.

Dicite surgenti confinia littora Phœbo:
Quam nitidus vestris hic Deus exit aquis?
Cum tingit virides hilari fulgore Smaragdos;
Aut facit, ô adamas, te sibi luce parem;
Pallentemve onychem, varum vel jaspida miscet,
Vel cui purpureo nomen ab igne venit.
Cæruleasque notas & flammis implet, & auro,
Ceu variat puras comptior Iris aquas.
Hæ tamen haud uno cuncta sub littore gemmæ
Nascuntur: Nam cui gloria tanta solo?

His

His nitet immensus Ganges, his flavus Hydaspes;
Est & Erythræi lucida concha sali:
Una omnes armilla *tenet; per omnibus una;*
Omnis in hac oriens lucida texta coit.
Di superi! pretium nitidæ formamque coronæ!
Quam volet amplecti tanta corona manum?
Ut natat in solidis lux alternata lapillis!
Oraque venantum quam bene gemma facit!
Dives en hic cervus, quem ditia tela fatigant;
Et leo, quem pretio cerno tumere suo.
Lemnius? an nondum Telchines naufraga saxa
Artifici gemmas sic posuere manu?
Digna quidem Iovis hæc vibrare armilla *lacerto,*
Cum quatit imbrifera luce coruscus humum.

Ipsa

Ipſa licet dives, placata hoc munere Iuno,
Poneret offenſi jurgia ſæva thori.
At te ſeu veri, ſeu famæ gloria tangit,
O quiſquis tanta brachia dote coles;
Vince animo cenſum; ne hæc optima ſaxa putentur,
Tuque genus Pyrrhæ vilior eſſe lapis.

INDEX AVTORVM

Qui in Schedio citantur, notantur vel illuſtrantur.

Bu-

Geta

Livius

illu-

INDEX
Rerum & Verborum notabilium.

A.

Ar-

Me-

M.

N.

O.

P.

R.

S.

Tor.

T.

V.

F I N I S.